

Allegre

1. -
2. -

D

Пачеви

Партизани

Стран. №	№ на карт.	Наименование	Метраж на картината/м/	Участвуват.
1	1	"Боят при скалите"	225	Белко, Желю, Петко, Ванката, Люба, Шели, Павел.
15	2	"В землянката"	9	Шели, Люба, Павел, Ванката, Желю.
16	3	"Смърта на Белко"	34	Белко, 500 джандарм.
18	4	"В землянката"	14	Ванката, Павел, Петко.
19	5	"Аудиторията"	59.5	Шели, Кремена, 100 студенти и студенти.
23	6	"Летището"	8	Желю, Люба, Ванката, Шели, 50 пътници, по-срещачи и чиновници.
23	7	"Пред летището"	8	Петко, 5 статисти.
24	8	"Летището"	13	Люба, Желю, Ванката, Шели, Павел, 20 статисти.
25	9	"Пред летището"	4	Петко и 5 статисти.
25.	10	"Фойето на летището"	16	Желю, Люба, Павел, Петко, Шели, Ванката, и 20 статисти.
26	11	"Кола "Победа" сред манифестантите".	11	Павел, Желю, Люба, шофьор, 500 души.
28	12	"В кола "Победа".	20	Желю, Люба, Павел, Ванката, шофьор, 500 души.
30	13	"В кола "Победа" сред маниф."	3	Люба и 100 статисти.
30	14	"В кола "Победа"	5	Люба, Желю, Павел.
31	15	"Ресторанта"	60.5	Люба, Желю, Павел и 500 статисти.
34	16	"У Ванката - Павел, Ванката"	57	Ванката, Павел, Бойко, Вихър, Огнян, Величка.
39	17	"Ставри на улицата"	2	Ставри.
39	18	"У Ванката - Павел, Ванката"	6	Ванката, Павел, Бойко, Вихър, Огнян, Величка.

1.	2.	3.	4.	5.
40	19	"Малкия стадион"	43	Ванката, Павел, лъвчетата, Ставри, 500 статисти.
43	20	"Стаята на Петко"	12	Кремена.
44	21	"Коридор и стълбище у Петко"	55	Кремена, Павел, 6 статисти, бебе, две деца.
48	22	"Петко - Шели"	78	Петко, Шели, 30 статисти.
52	23	"Павел - Кремена"/картофите/	73	Кремена, Павел, Петко.
57	24	"Стаята на Желю"	41.0	Желю, Станю, Марков, хазайката.
63	25	"Стълбището у Желю"	9	Марков, бай Станю, Борето, възрастен селянин.
64	26	"Стаята на Желю"	32	Желю, Марков.
66	27	"Стълбището у Петко"	12	Петко, Павел,
67	28	"Петко и Павел на улицата"	4	Петко, Павел, 1 велосипедист, 10 статисти.
68	29	"Петко - Павел".	3	Петко, Павел.
68	30	"Двора на Петковата къща"	3	Петко, Павел.
68	31	"Петко - Павел при железаря"	108	Петко, Павел, Кремена, железаря 10 статисти.
77	32	"Двора на петковата къща"	6.5	Кремена, Павел.
78	33	"У Ванката - Люба, Величка"	44.5	Величка, Люба, Огнян, Вихър, Бойко.
82	34	"Стаята на Люба - Люба чакя"	12	Люба.
82	35	"Разсадника"	63.5	Желю, Марков, бай Станю, Павел, Людмила, 20 статиста, 10 младежи.
87	36	"Ателието" I	127.5	Желю, Павел, бай Станю.
95	37	"Лабораторията - Шели, бай станю".	90	Шели, бай Станю.
101	38	"Разсадника"	48.5	Желю, Павел, Марков.
104	39	"Стая на Люба - Павел се връща"	21	Павел, Люба.
105	40	"У Ванката - Ванката се колебае"	81.5	Ванката, Величка, Огнян, Вихър, Бойко.

1.	2.	3.	4.	5.
112	41	"Коридора на РК"	45	Желю, Петко, Шели, Ванката, 10 статисти.
114	42	"Кабината на Павел в РК"	26	Павел, Борето.
116	42 ^a	"Парка на свободата"	24	Павел, Кремена, 20 души.
118	43	"Лабораторията и стайчката"	71.5	Люба, Шели.
123	44	"Балкона на желювата"	3	Желю.
124	45	"Стаята на Петко - Петко сам"	3	Петко.
124	46	"У Ванката - спалнята"	3	Ванката, Величка, Вихър
125	47	"Парка на свободата - Павел, Кремена"	124	Кремена, Павел.
134	48	"Коридор в университета"	13	Шели, 50 статисти - студенти и професори.
136	49	"Лабораторията - Шели след дисертацията"	7	Шели.
137	50	"Коридор в университета"	12	Шели.
138	51	"Коридор в РК"	13	Павел 10 статисти.
140	52	"Пред райония комитет"	4	Павел, 20 статисти.
140	53	"Павел с моторна-шосе"	3	Павел.
141	54	"Павел с мотора - междуселски път"	3	Павел, селянин с каруца.
141	55	"Павел с мотора - план.път"	10	Павел, пожарникара.
142	56	"Павел сред пострадалите от пороя"	28.5	Павел, бай Станю, статисти и статиски.
145	57	"Качамака"	103	Петко, Шели, Ванката, Величка, непознатия, Люба.
154	58	"Желю пред двора на Шели"	8	Желю, 5 статистики.
154	59	"Качамака и непознатия"	31	Шели, Ванката, Петко, Величка, непознатия, Люба.
156	60	"Желю-Павел пред качамака"	10	Желю, Павел,
157	61	"Групата пее партиз.песен"	48	Шели, Люба, Петко, Ванката, Величка, непознат

1.	2.	3.	4.	5.
160	62	"Ателието - пианската сцена"	92	Марков, Людмила, Желю, 4 статисти, 3 статиски.
167	63	"Стаята на Желю след пиянството".	17	Желю, Павел.
169	64	"Желю - Павел на балкона"	15.5	Желю, Павел.
170	65	"Стаята на Желю - Желю, Павел"	36.5	Желю, Павел.
173	66	"Желю, Павел с мотора"	2.5	Желю, Павел.
173	67	"Желю, Павел с мотора-пож.кола"	3	Желю, Павел, пож.кола, пожарникари.
174	68	"Желю, Павел с мотора-линейката"	20	Желю, Павел, линейка с шофьора.
175	69	"Стаята на Петко-отзоваването"	28.5	Петко, Люба, бай Станю.
177.	70	"Петко - Марков"	10	Петко, Марков, 10 ста- тисти, камioni коли.
178	71	"Петко - Марков"	42	Петко, Марков, 20 ста- тисти.
181	72	"Стаята на Петко-изпращането"	106	Петко, Павел, Люба, Ше- ли, Кремена, бай Станю, Борето.
189	73	"Ателието - пишовчето"	41	Желю, Петко, Марков,
192	74	"Килера на ателието-Желю, Марков"	7	Желю, Марков.
193	75	"Ателието - Желю сам"	6	Желю.
193	76	"Желю преди самоубийството"	5	Желю, 2 статистики.
194	77	"Желю преди самоубийството"	4	Желю, 10 статисти.
195	78	"Желю преди самоубийството"	6	Желю, 1 статист.
195	79	"Желю преди самоубийството"	3	Желю.
196	80	"Желю преди самоубийство"	12.5	Желю.
197	81	"Бай Станю пред вартата на Желю"	1	бай Станю.
197	82	"Самоубийството на Желю"	22	Желю.
199	83	"Болницата"	24.5	Желю, Петко, мед. сестра, 2 болногледача.
200	84	"Кремена - сините скали"	22.5	Кремена.
201	85	"Кремена - сините скали"	3	Кремена.
202	86	"Кремена - сините скали-митинга"	4	Кремена, 500 статисти.
202	87	"Финала"	119.5	Желю, Павел, Кремена, Шели, Борето, Камioni, 31 мига

ХРИСТО ГАНЕВ

Партизани

Литературен сценарий

При юлски залез планината сякаш се отпуска уморена след упоритата си съпротива на дневния летен пек и отпочива в чужда синкава тишина и спокойствие. И ако се случи, както сега, тази тишина и това спокойствие да бъдат нарушени от ожесточено сражение, гъстата престрелка се откроява особено зловещо върху безмълвния фон на природата. Опитното ухо може лесно да различи звучния плясък на обикновената карабина от дрезгавия рев на дългата пушка, ситната бродерия на шмайзера от едрия шев на леката картечница. Но макар че разнокалибрената мрежа от изстрели е обвила плътно и младата дъбова гора, и поляната на голия гръб на планинския склон, все пак тя не може да заглуши нечовешките крясъци, които идат от големите скали, шръкнали на горния край на поляната.

— Ей! Страхливци!... Елате де!... Ще дойдете, ама фашистките ви майки ще разплачем!... Първо отделение, обхождай... обхождай...

Възбуденото лице на ниския, широкоплещест момък, който притичва от камък зад камък и крещи с пълен глас, е ту гневно, ту подигравателно усмихнато, ту възторжено и победно.

— А-а-а, бягате... бягате, кучета с кучета!... Втора рота, вземи по-вдясно!...

Момъкът е завладян изцяло от опиянението на боя. Дългите руси коси лепнат по бялото му запотено лице, по което от умората и възбудата избиват ярки розови петна. Цялата своя младежка енергия и сила той излива в нечовешките крясъци, като умело мени и тембъра, и характера на гласа си, така че отдалече наистина трудно може да се определи колко души в същност викат от скалите.

Изглежда, че гласът му наистина достига до врага, защото една бомба изтрещява между скалите, зад гърба му, и го засипва с облак пръст. До него веднага допълзява една тънка, дълга девойка с увиснали от двете страни на бледото ѝ лице руси плитки. Тя разтревожено го попибва за рамото:

— Велко!

Но Велко отърсва главата си от пръстта и обръща към нея усмихнатото си лице:

— Здравей, Светла!

И ведната изтичва зад друг камък, като продължава да крещи:

— Изнеси картечницата напред! Още!... Още!...

И сякаш в подкрепа на неговата заповед от другия край на скалите затраква картечницата. Не, това не е картечница. Това е шмайзерът на Желю — командира на малката партизанска група, притисната от многочисления враг върху тези добре укрепени скали. Желю е опрял широките си здрав гръб в кокалестите рамене на друг партизанин и от време на време пуска по няколко автоматични изстрела. Желю явно пести патроните на шмайзера си, защото най-често дава единични изстрели, а когато се наложи да пусне цял ред, стареа се той да бъде колкото може по-къс, въпреки че автоматичната стрелба му доставя удоволствие и тогава трескавите му очи бляскат най-възторжено.

— Все напират... напират — ругае той и стреля. — А, Петко?

Партизанинът, долепен до гърба му, варди от другата страна на острия камък и стреля с дългата си манлихера след внимателно прицелване.

— А бе, те ще ни хванат първулите при тази барикада, ама с куршумите ще закъсаме!

— Ванка, пести куршумите! — вика Желю на друг партизанин, вдясно от двамата, който мълчаливо и делово стреля с карабина, прилепил дребното си тяло зад една мъхеста скала.

Вляво избухва нова бомба и Желю обръща натам настръхналото си лице. После бързо се търкулва по скалата и допълзва до снажната партизанка, опряла челото си в цевта на пушката. Желю хваща с две ръце главата ѝ и я обръща към себе си.

— Закачи ли те? — пита разтревожено той.

— А?

— Ранена ли си? — повтаря Желю и нежно избърсва с длан нейното твърдо, красиво лице.

— Не чувам — усмива се жената. — Малко ме замая.

И тя отново стисва приклада.

Желю погалва бързо косата ѝ и отпълзва от нея. До главата ѝ изведнъж се долепя главата на друг партизанин. Какъв ти партизанин! Това е по-скоро дете. Даже и тук младежът е с ученическата си куртка, но тя е вече избеляла и изпокъсана.

— Как е майка? — запитва той.

— Нищо ѝ няма — отвръща Желю и го смъмря: — Не се събирай на куп! — Но изведнъж на самия него тонът му се вижда прекалено строг и чука младежа по носа. — Ясно?

— Ясно, татко! — отвръща младежът по войнишки и отпълзва встрани. В първото защитено място той ляга по корем, слага на земята едно чудновато оръжие — нито пушка, нито пистолет, а до него и свитата в шепата му фуражка. От фуражката той изважда разглобения затвор на карлюка си и започва най-сериозно да го поправа.

Желю се домъква до Петко, хвърля тревожен поглед надолу, където е врагът, и бутва Петко за рамото.

— Отляво се опитват да ни обходят... Изтичай до големия камък и им пусни няколко куршума.

За да се изтича до големия камък, трябва да се мине малко през откритата поляна и затова Петко лази по корем, като с мъка влачи дългата си манлихера.

Желю се долепя надясно от Ванката и двамата засилват стрелбата, докато Петко изпълзи през поляната. Най-послед той се залепя тежко за камъка, вдишва няколко пъти дълбоко, прицелва се и стреля. Пълни и пак стреля.

— Така... така — радва се Желю, като не изпуска с крайчеца на окото си да следи Петко.

— Ванка, виж оня какво салтомортале направи.

Ванката поглежда натам с възхитени очи, извиква „Ха така, Петко!“ и стреля.

Желю свирва силно и махва с ръка да се връща. Петко прибегва наведен, но към средата на откритото място ляга по очи.

„Решил е да пълзи“ — минава през ума на Желю. Или — не! Той скача, притичва зад скалите, но Павел вече го е изпреварил, вече е излязъл на голата поляна и бързо пълзи към ранения Петко.

— Павле! — извика, без да иска, уплашено майка му, но Желю стисва ръката ѝ.

От другия край на скалите Велко тревожно следи всяка стъпка на младежа, но не забравя да отвлече вниманието на врага и крещи още по-страшно, макар вече с дрезгав и отпаднал глас:

— Десният фланг, давай напред! Готови за атака! Ура-а-а!

Павел се залепя до Петко, премята ръката му през рамото си и пак така пълзешком го понася назад. Куршумите ровят тревата около тях, свирят над главите им, дори умело хвърлена граната ги засипва с пръст и затова късото разстояние им се вижда безкрайно дълго.

Още зад първата скала Павел обляга ранения, разпаря голфа на левия му крак, откъсва едно голямо парче от потната си риза и превързва набързо кървящата рана.

Ванката стреля на десния фланг, издърпва затвора и бръква в паласките си. Но те са вече празни. Ванката тревожно забърква в джобовете на виндякето си.

Велко вижда това и дотичва до Желю.

— Ванката свърши куршумите — казва задъхано той.

Желю се замисля за миг и изведнъж пхва шмайзера в ръцете му.

— Дръж!

Сваля от гърба си кутията с пълнителите и я закачва на рамото му. После бързо запълзва към Петко.

Велко, щастлив и възбуден, се тръшва до Ванката, плюва в шепите си и стисва до гърдите си шмайзера.

— Ха сега!

И стреля. Стреля мълчаливо и съсредоточено.

— Ванка! — вика Желю и му махва с ръка. После със суров, нетърпящ възражение глас заповядва:

— Започваме оттегляне до боровата гора. Първо — Петко и Ванката. После Люба, Павел и Светла.

Някой се опитва да възрази, но Желю грубо отчиса: — Заповед! — Взема пушката на Петко и заляга зад скалата.

Наблизо плясва бомба.

— Изтегляй се! — крясва нервирано Желю на другите и като се прицелва, стреля.

От другия край стреля с шмайзера Велко.

Желю пак стреля и поглежда дали се изпълнява заповедта му. За миг само той вижда как надалеч зад него Ванката и Павел са понесли на рамената си куцукация Петко, а след тях отстъпва и Люба.

Обръща се и Велко. Но той зърва, скрита зад един камък, крехката Светла, вперила погледа си в него.

— Изтегляй се! — махва ѝ с ръка той.

Желю изстрелва последния патрон на манлихерата, поглежда изтегления затвор и измъква пистолета си.

— Чу ли заповедта ми? — скарва се той на Светла.

Но Светла допълзява до Велко.

— Върви, Светла! — скарва ѝ се момъкът, без да я погледне, но в строгия му глас се промъкват нежни нотки.

— Велко, вземи това.

Шели пхва в ръката му едно малко посребрено пистолетче със седефен приклад.

Велко се усмихва.

— Бръмбъзък! — и го пхва в джоба си.

Светла изведнъж се надига на лакет и двамата се сграбчват в силна, страстна, всеотдайна, като преди смърт, целувка.

— Сбогом, Светла — казва Велко, като я притиска до горещите си гърди.

— Аз се казвам Шели, Велко... Шели Данон...

— Сбогом, Шели... Аз съм Андрей... Андрей Станев от Войново...

— Андрей!

И пак целувка, внезапна като ридание...

Шели се откъсва от него изведнъж и без да се обърне повече, изчезва зад скалите.

Няколко куршума оронват скалата пред Велко и той с още по-голямо настървение стисва шмайзера.

От другия край на скалите стреля Желю.

Но изстрелите на врага се чуват все по-нагъсто и все по-наблизо.

Ехото от стрелбата достига и до боровата гора. Вече се здрачава а между големите, гъсти, преплетени един в друг борове е още по-тъмно. Малката отстъпила група лази все по-навътре, като от време на време партизаните се вслушват в гърмежите и си разменят дълги, тревожни погледи...

А на скалите боят става все по-ожесточен. Желю и Велко вече не залягат, а непрекъснато притичват от скала зад скала, винаги там, където огънят и натискът са най-силни.

— Отстъпваме! Велко, отстъпваме! — извиква Желю, заляга зад един камък и стреля с пистолета си.

Велко изхвърля кожената кутия от гърба си и зарежда последния пълнител. Той иска да отстъпи, но около него вражеските куршуми непрекъснато ронят скалите. Залегнал на колене, самозабравил се в боя, Велко неуморно чертае с шмайзера си къси, смъртоносни дъги вляво и вдясно от себе си. Той едва успява между два изстрела да

откачи яйцевидната бомба от колана си и да я сложи на скалата пред себе си.

Желю изведнъж зърва тъмните куртки на враговете, които се мърват съвсем близо, от двете страни на Велко.

Той бързо вдига пистолета си и стреля. Натиска пак, но кожухът на празния пистолет е отхвъркнал назад. Лицето на командира замръзва в безсилна ярост. Обезумял, той даже полита напред, макар и с голи ръце, за да помогне на другаря си, но силен взрив откъм скалата на Велко го приковава на мястото му.

В мрака на гората, почти притиснати от разперените над тях огромни борови клони, лежат партизаните. Лежат и непрегнато се вслушват в тишината. 4

Пълна тишина — страшна, мъчителна, тревожна.

И изведнъж тихо зашумоляват клоните, пращат ступени сухи пръчки. Все по-силно и по-силно. Все по-близо и по-близо. Под един надвиснал клон, съвсем до тях, подава изнемоцялото си лице Желю. Вижда ги и захлупва очи върху земята.

И пак тишина.

Партизаните лежат един до друг и никой не смее нито да погледне другия, нито да запита нещо...

Лежат един до друг Петко, Ванката, Люба, Павел, Шели, Желю — сурови, развълнувани, напрегнати.

*

Сурови, развълнувани, напрегнати са лицата на притихналите младежи и девойки, завладени от страшния и красив разказ. Те виждат с възбудените си очи предсмъртната целувка на Велко, чуват взрива на последната бомба, чувствуват мълчаливата скръб на притаените в гората партизани. 5

А навън е лято — спокойно, светло и радостно.

С много слънце лятото е навлязло и в просторната университетска аудитория. То играе с веселите бели зайчета по стените, то ухае в буйните разпилени коси на момичетата, то блести в пъстрите рокли и светлите костюми на студентите, от които тъмните дълги, безжизнени чинове са разцъфнали, шарени и свежи като градински лехи.

Но лятото сега е изпъдено от сърцата на младежите. Те туптят заедно със сърцето на младата асистентка по химия, потънала в скъпи и незаличими спомени. Десет години са минали оттогава, но Шели Данон е все така стройна и крехка. Даже това сега още повече ѝ личи, защото грубите партизански дрехи са заменени с тънка копринена рокля.

— Ние лежахме един до друг и не смеехме да се погледнем... Всеки от нас мислеше: „Велко загина заради нас.“ Това беше мъчително, страшно! Ако нещо ни успокояваше, то беше мисълта, че всеки от нас би постъпил така... Всеки от нас!... Най-скъпото, което имаме, което ни пазеше и крепеше, беше нашата дружба...

Шели млъква, опипва големия си кок, завит от двете дебели руси плитки, и притиска с ръце горещите си бузи. По бялото ѝ лице са избили бледи розови петна. Незабележимо, само с крайчеца на малкото си пръстче, тя избърсва зглите на очите си.

Шели отново е млъкнала, но никой от студентите даже не мръдва — така неподходящ и излишен изглежда сега всеки жест, всяка дума.

Най-после някъде отзад става един младеж. Той е смутен и затова прекалено вика и ръкомаха:

— Имам един въпрос. Вие казахте, че девойката дала на Велко един пистолет. Нали така? Защо тогава Велко се самоубил с бомбата, когато с нея той би убил много повече фашисти?

Въпросът може би не е от най-удачните, но той е зададен така разпалено, че Шели не може да не отговори.

— Да... пистолетчето беше много красиво... посребрено, със седефен приклад... Но то не можеше да стреля... Велко знаеше това... Когато излизах партизанка, баба ми го подари за спомен...

Момъкът сяда смутен и засрамен, като едва измърморва:

— Извинете, другарко Данон!

Може би за да разнесе смущението, едно дребно, още с ученически плитки момиче вдига ръка:

— Извинете... Може ли да ни кажете какво правят сега живите партизани... Какво стана с Желю, Петко, Люба, с другите...

Шели става, прави няколко широки, живи крачки, сякаш за да премине от миналото на спомените към действителността, и спира накрая до дървения подиум.

Няма вече Желю, Петко, Люба... Това бяха имена, кръстени в бой, а затова са толкова кратки. Сега всички си имат име, презиме, фамилия... Но като ги срещнете, пак трябва да познаете, че са партизани... Работят... Кой както може...

Някаква друга, нерадостна мисъл изплува в очите ѝ, сбръчква бялото ѝ чело и тя уморено се връща към другия край на масата. Прибира бързо листовите с бележките си и докато ги пъха в малката бегова чанта, студентите, възвърнали се към лятото и младостта, с шум напускат аудиторията.

— Довиждане, Шели! — подвиква ѝ тихо едно мургаво момиче с черни, късо подстригани коси, като минава покрай нея.

— Довиждане — отговаря младата асистентка с безразличен, привикнал към студентските поздрави глас, но почти веднага вдига глава и извиква: — Кремена!

Момичето приближава, като се усмихва ласкаво с необичайно светлите за мургавото ѝ лице очи.

— Как е баща ти?

— Все така...

— Кажи му, че утре Павел се връща. Ще го посрещаме. Трябва да дойде.

— Ще му кажа.

— Трябва да дойде, чу ли? — извиква Шели след отдалечаващата се девойка.

В синьото небе, напръскано с леки, весели облачета, се вие голям бял, блясал на слънцето самолет.

Щастливи, с грейнали лица следят неговия полет четирима души, застанали така близо един до друг, почти в редица, пред дългата ниска постройка на летището, че се отделят със своята плътна група от рехавото шумно обкръжение на останалите посрещачи. Желю малко е напълнял, но съвсем малко, без това да разваля неговата снажна, стройна фигура. В неговия светъл, безупречно ушит костюм който би предположил, че се крие бивш партизански командир! Но не само дрехите е сменил Желю. Той като че ли е съблякъл и старата си обгоряла, попукана кожа и е влязъл в нова — беличка, мека, гладка. Ами Люба — жена му? Кой би допуснал, че тази здрава, твърда, приятна жена, която така леко носи своите 45 години, е била едновременно и партизанка, и партизанска жена, и партизанска майка! А Ванката си е все същият — дребен, сух, черен. Очилата все така бляскат върху сплескания му нос, че човек очаква да ги види същите като преди десет години — ступени и завързани с тел. Само косата му, буйна и къдрава, е почти съвсем побеляла и се отделя от черното му лице като калпак. Изправена до него, Шели изглежда още по-стройна, нежна и хубава, но защо ли така нервно и нетърпеливо се озърта наоколо?

Четиримата мигат срещу слънцето и следят самолета, който бавно се накланя към пистата.

Засенчил с ръка очите си, гледа към самолета и един висок мъж, отпуснат тежко с едната си мишница върху дървена патерица. И някак си нито тази патерица, нито изгърканите лакти на черното му неподходящо за това горещо време палто се свързват с яркия букет, който той стиска с другата си ръка, сложена на кръста му. Като вижда, че самолетът се накланя за кацане, мъжът намества патерицата си и бързо затропва по павираното шосе. Това е Петко. Запотеното му лице, и без това винаги с малко болнав вид, е побледняло още повече. Трудно му е, но той бърза... Още малко и ще стигне до летището, което се белее пред него...

Към сивата бетонена писта се прилепва огромният самолет, подскача няколко пъти тромаво, потреперва с опашката си и спира.

Четиримата партизани, радостни и весели, махат приветствено с ръце. Люба, а след нея и Желю скоро се отделят от групата и изтичват нетърпеливо напред.

През малката вратичка на самолета подава засмяното си лице Павел, размахва широко ръка и като изпреварва малко грубо застаналия пред него пътник, бързо се спуска по стръмната стълбичка. Секунда-две, само още няколко крачки — и той изчезва в мълчаливите, силни прегръдки на родителите си.

С грейнало от радост и умиление лице Шели не сема очи от другарите си и не забелязва, че Ванката се крие зад рамото ѝ, за да обърше сълзите под очилата си.

Срещу тях идват прегърнати, отдадени един на друг, майката, бащата и синът. Идва едно силно и красиво партизанско семейство.

С последни усилия Петко се изкачва на стъпалата на летището. Още малко... Най-после!... На площадката пред широката стъклена врата той спира, избърсва бавно потта от лицето си, грижливо сресва разбърканата си коса и чак тогава спокойно, без да бърза, влиза в широкото мраморно фойе. По излъскания под с патерицата се върви още по-трудно и той едва пристъпя с единия си крак, сякаш другият, безжизнено увиснал надолу, му тежи неимоверно много. Но и на самия Петко като че ли вече не особено му се бърза. Направи две-три крачки, спре колебливо и пак пристъпя. Сякаш цялата му сила и воля се изля в това нетърпеливо бързане по пътя. От насрещната врата, която води към митницата, изведнъж се появява първата група от посрещачи и пътници. Неочаквано Петко бързо се дръпва встрани. Вратата отново размахва стъклените си крила и изтласква във фойето веселата група на партизаните. Без да иска, сякаш тласнат от тяхната шумна радост, Петко се дръпва още по-назад и като не забелязва вестникарската будка, изтропва с патерицата си по дървените ѝ стени.

— Една „Арда“, моля! — извиква той уплашено на продавача и се обръща с гръб към фойето.

Но скоро разбира, че криенето му е излишно, защото малката шумна група е така заета със себе си, така всички са се притиснали един към друг и са се увлекли във веселото си бърборене, че не забелязват нищо и никого наоколо. Те бързо излизат навън, като поръсват след себе си само няколко накъсани, неясни фрази, заглушени от общия смях и шум.

— Цели пет години...

— Какъв мъж си станал...

— В Москва горещо ли е...

Излизат и изведнъж утихва. Другите посрещачи като че ли са посържани...

Всичко стана много бързо, така че Петко бе повлечен от най-първите, най-непосредствените си настроения и сега, когато отминаха, той се почувствува в съвсем глупаво положение, почувствува се сам и му стана мъчно.

Петко взема пакетчето „Арда“, запалва цигара и смуква жадно. После намества патерицата си, за да тръгне, и изведнъж усеща букета в ръката си. Поглежда го замислено, свива недоволно вежди и бавно го пуска в близкото кошче за смет.

После стисва здраво патерицата си и затропва по лъскавия мраморен под към изхода...

*

Старо черно такси, приютило в себе си партизанското семейство, навлиза все по-навътре в големия град. Павел се върти нетърпеливо в

меката седалка, навежда се напред, проточил шия над рамото на баща си, наизглед в страни през отворените прозорчета и щастливо прегръща майка си през раменете.

— Ей, много строежи, много нещо! Гледай, гледай! Тук беше съвсем пусто!... Я, какви блокове са се издигнали!... Ами натакъ... Колко комини!... Само уличките тесни... може би така ми изглеждат след московските булеварди... като пътечки...

— Ехей, внимавай! С тия московски мащаби нищо няма да хареса — смърдя го галено баща му.

— Защо? Строежите са по московски... Това новият стадион ли е?... Колко се е изменила София за пет години!...

Павел поглежда с възторжени очи родителите си, после притегля ръцете им към себе си и ги слага една върху друга в скута си.

— А вие сте си все същите — почти същите.

Но като че ли от тези думи спокойното щастие на родителите му леко трепва...

Бащата крадешком поглежда към майката. Тя смутено помества погледа си в страни и полека измъква ръката си изпод неговата.

Но Павел хваща пръстите ѝ:

— Още ли работиш?

А как иначе? — отговаря просто Люба и за да скрие захабените си пръсти, свива ги в юмрук.

Как ли? Лежиш и си гледаш кефа... Народният представител плаща — засмива се Павел, но като зърва мрачното лице на баща си, сам се уплашва от шегата и бързо добавя: — Нали си те знам, майко, с триста въжета да те вържат, пак ще си намериш работа.

За да си освободи ръката, Желю бръква за цигари в джоба си и подава кутията на Павел.

— Научи ли го?

Щастлив и възторжен, Павел не забелязва нищо.

— Не можах. А сега вече няма за какво... Казват, че се пропушвало от мъка. А ние се събрахме пак — здрави и весели. Искам да се затворим тримата у дома и цяла седмица, цял месец да не пускаме никого...

Люба се навежда и присторено гледа навън през прозорчето, но Павел нежно я хваща за брадичката и обръща лицето ѝ към себе си.

— Майка е остаряла-а-а! — смее се безгрижно той и обръсва едрата сълза от бузата ѝ. — Плаче... Татко, виж, майка плаче... Също като бабичките... От скръб, от радост... все плачат...

Неочаквано за него колата спира и той учудено се озърта.

— Много бързо! Защо тука спяхме?

Желю се обръща:

— Не си ли гладен?

— Като партизанин! — преглъща Павел.

— Слизай тогава! — извиква Желю и пъргаво изскача навън.

Но Павел с явно огорчение застава пред малкия двор, изпълнен с бели масички, около които тук-там са насядали хора.

— Пак ресторант! — измърморва недоволно той. — Да знаете как са ми омръзнали всички тия шницели, котлети, келнери... Меч-

тая за домашна яхния, за фасул чорба, ама както ти я правиш — с джоджун, с лютиви чушки...

Люба приема укора и смутено се оправдава:

— Всичко стана много бързо... бях на работа и нямаш време...

— Предпочитам домати и сирене, но у дома... само с вас...

Желю поглежда жена си, но тя само поклаща безпомощно глава.

Той свива вежди и казва тихо, но решително:

— Седни, Павле...

Павел изведнъж разбира, че става нещо не съвсем в ред, но не знае още на шега ли е или сериозно. Той поглежда бледото изплашено лице на майка си, после сбръчканото чело на баща си и чува отново неговия суров, делови глас:

— Седни... седни!... Сядай, Люба!...

И Павел сяда, но за да не се издаде, че е помислил нещо лошо и сериозно, продължава да говори шеговито:

— Сядам... Такъв послушен син и на онзи свят няма. — Той скръства чинно ръце. — И все пак у дома ще ни бъде по-сладко.

— Там е работата, Павле, че ние вече нямаме дом. — Това Желю изрича твърдо и ясно.

Но Павел не разбира. Или пък разбира, но не знае какво да каже и затова само се усмихва глупаво.

— По-право имаме два дома — мой и на майка ти... — пояснява Желю, като с отчаяна смелост гледа сина си право в очите, може би за да му внуши, че няма нищо нередно в това, че то е вече действителност, която е приета от всички и естествено трябва да се приеме и от него.

Преминал най-страшното, Желю запалва цигара и острият дим разлива по цялото му тяло отмаляващо спокойствие.

Павел е очаквал всичко, но само не това. Той изведнъж се почувствува засрамен и изтощен като след дълъг, уморителен бой, завършил с поражение. Той извърща бавно недоумяващия си поглед към майка си, но и в нейното лице прочита само потвърждение на тази нелепа изненада.

Люба присяга и стисва окуражаващо ръката му. След тревогата на очакването, сега, когато връщане назад няма, когато боят е започнал, тя отново се е успокоила, очите ѝ са пресъхнали и гласът ѝ звучи уверено:

— Минаха вече три месеца... Страхувах се да ти пиша...

Да се говори става все по-трудно и неуместно. Павел си издърпва ръката от ръцете на майка си, взема цигарената кутия и започва да я върти безсмислено между пръстите си. Говорил толкова много досега, той не може да намери вече нито една подходяща дума.

— Ти ще разбереш всичко... ще прецениш. Вече не си малък... — опитва се да успокои и него, и себе си Люба.

Положението става все по-натегнато и безизходно, затова Павел вдига куфара си и тръгва. Родителите си разменят бързи тревожни погледи и тръгват след него.

На улицата Желю казва нерешително:

— Оставихме сам да избереш при кого ще живееш...

— Да... да — като на себе си отговаря Павел. И той тръгва бавно, изкривей от тежкия куфар. Тръгва, без да знае какъде...

Желю и Люба стоят изправени на тротоара и гледат към отдалечаващия се техен син, без да знаят какво да предприемат.

Но майката не издържа и се спуска след него.

— Павле, накъде? — запитва тя тихо и нерешително, като тръгва редом с него.

Павел извърща към нея замислените си очи и тъжно усмихнат, отговаря:

— Аз вече не съм малък, майко...

И забързва напред.

Люба спира огорчена, навежда глава и свива по напречната улица.

На тротоара Желю остава сам.

*

Няколко къси, бързи подавания между две разгорещени момчета, умело преминаване на малкия, също така яростен защитник, и ловко хвърлената топка попада право в плетеното кошче за смет, поставено върху гардероба. Кошчето се заклаща, пада заедно с топката върху една кръгла масичка и парчетата на разбитата глинена ваза шумно се разпръскат по пода.

Въпреки това радостен възглас изпълва просторната стая.

— Го-о-о !!! Го-о-о-о !!!

Двете слаби, дългоноси баскетболистчета крискат, подскочат на един крак, прегръщат се. Неудачният защитник, много по-нисък от нападателите, ядосан от вкарания му гол, започва да ги замеря с парчетата от счупената ваза и скоро в стаята започва ожесточено, шумно боричкане.

— Обичам ги, когато са палави. Аз не можах, нека поне те да растат на свобода, да си разберат от детинството. Виж ги какви са лъвчета.

Лицето на Ванката сияе. Щастливият баща седи заедно с Павел на железната кушетка в единия ъгъл на стаята и целият се разтапя от умиление.

— И имената им избрах такива бойки, партизански — продължава да говори Ванката с нескрито възхищение, без да забелязва, че Павел не споделя много възторга му от целия този радостен шум и неразбория. — Най-големият е Огнян. Роди се тъкмо преди да ида в отряда. А Бойко и Вихър са щастливци. Те са след Девети септември. Да са ми живи и здрави — друго не ща. Лъвчета! ... Тебе няма ли да те оженим? Вече не си малък...

Павел се усмихва, но в очите му отново пламва притихналата скръб.

— Вярно е ... не съм малък...

Той става и пресяга за куфара си, но Ванката го натиска за раменете.

— Чакай, ще уредим нещо ... Място има ... Ще се натъркаляме на земята ...

— И без мене къщата ти е пълна ... Ще потърся другаде ... Мисля да намина към Петко.

Ванката го поглежда под вежди, поправя смутено очилата си и измърморва нерешително:

— А, Петко...

Топката се търкулва в краката му, но децата с боричкане отново я овладяват.

— Той поне няма малки деца — казва Павел.

— Не затова... станаха някои работи — изрича колебливо Ванката.

— Какви? — навъсва се Павел.

— Объркани... С баща ти се сдърпаха — изплюва най-сетне камъчето Ванката, но веднага уплашено извиква: — Желю не е виновен. Петко наговори разни работи...

Павел го хваща решително за ръката.

— Не извъртай...

Но шумно отворената врата го прекъсва.

— А, ето че и Величка се връща... — въздъхва облекчено Ванката.

Жена му — едра, кокалеста — влиза в стаята, оставя пазарските мрежи на бюфета и с опитното око на препатила майка веднага зърва счупената ваза.

— Огняне, ти ли направи това, бе! — връхлита тя върху най-големия си син и още преди да изговори, го плясва зад врата.

— Не съм аз, ма! — изписква Огнян и ядосан удря по главата по-малкия Бойко.

— Защо ме биеш, бе, Вихър е виновен — крива Бойко и отмъщението му се изписва върху главата на най-малкия.

Вихър надава оглушителен рев.

Без да им обръща повече внимание, майката приближава към обръкания Павел.

— Процавайте, с тях само така може да се оправи човек...

— Много се е изнервила напоследък — оправдава я Ванката и вика на Вихър: — Хайде, стига, стига си плакал. Стягайте се да ви вода на мач. Павле, нали ще дойдеш и ти? Тъкмо да се разсееш малко... Хем и ще поговорим... Хайде, хайде! Ей, лъвчета, идвате ли?...

— Да-а-а... Идваме!... — криват радостно „лъвчетата“ и сякаш вихрушка ги измита през вратата.

*

Когато пристигат на стадиона и излизат на претърпаната с публика трибуна, мачът вече е започнал. По червения правоъгълник на баскетболното игрище в бесен устрем се носят пъстроцветните тимове, чиито приливи и отливи от единия кош към другия се съпровождат от вълнистия вой на запаланковците.

На трибуната „лъвчетата“ продължават боричкането помежду си, ловят се за ушите, щипат се, блъскат се кой да седне по-близо до баща си. Ванката ги сръгва от време на време с лакет, но очите му са вперени неотлъчно в игрището. Той се движи наляво-надясно с цялото си тяло по посока на топката, хапе нервно устните си, подрипва с всеки удар в коша...

— Ех, ех, ех... Играч!... Не дрибъл, бе!... Мърльо!... — Той се тупва ядосано по коляното и се извърща към Павел, който пъх сари с поглед по трибуната.

— Не можах да научат нашите тая зона и това е... Ти разбираш ли играта?

— Их! — засяга се Павел. — Аз играех в тима на академията!

— Въртиш се нещо... Може да не ти е интересно.

Павел се усмихва.

— Търся нещо за ядене... Цял ден не съм хапвал...

— Срамота! — тупва се по челото Ванката. — Така е то — ситият не се сеца за гладния. Ами не можа ли да кажеш, бе човек? Да не сме чужди...

— Ще намерим нещо тук... — успокоява го Павел. — Ето!... Ало, гевреците...

Далеч от тях, през няколко реда, се белее гърбът на униформения продавач, който държи високо над главите на хората дълга дървена пръчка с нанизани на нея гевреци. Той се обръща на повика и изненадано замръзва с вперен в Павел поглед. Но само за миг. Той веднага врътва глава и сякаш никого не е виждал, бързо се отдалечава, като често блъска с разкрачената си патерица насядалите хора.

— Я, това е Петко! — извиква изненадано Павел на Ванката и се спуска надолу. — Петко! Петко!

От вика му всички наоколо се обръщат учудени, но само Петко не се обръща. Той се отдалечава все повече и скоро хлътва във вътрешния ход на трибуната.

След малко дотичва и Павел, но Петко вече го няма. Момъкът се озърта наоколо, надниква тук и там, но напразно.

Удар на гонг и над стадиона се разливат възторжени аплодисменти. Първото полувреме свърши. Играчите навличат анцугите и се струпват около треньорите си...

— Петко беше! Изчезна някъде — казва разочарован Павел, като се връща при Ванката. — Видя ме и избяга.

— И на летището не дойде...

— А бе, какво става между вас... Няма ли най-последно да ми кажеш?

— Тя е объркана, Павле. Кой е крив, кой прав — не знам. Не обичам да се меса в чужди работи.

Изведнъж Ванката скача и възторжено заръкопляска. На стадиона отново влизат тимовете.

Павел махва отчаяно с ръка и става.

— Чакай малко, сега ще бъде по-интересно.

— За мене това не са чужди работи.

— Довечера ще те чакаме... — извиква след него Ванката и като заръкопляска отново в такт, започва да крещи заедно с „лъвчетата“ и цялата възбудена публика:

— Ди-на-мо! Ди-на-мо!...

Кремена — мургава, светлоока, гъвкава, красива даже в простата си басмяна рокличка — преминава през неголямата, скромно обзаведена стая и хвърля няколко картофа в тенджерата на умивалника. Измива ги чевръсто, напълва тенджерата с вода и я слага на малкото котлоче

върху масата. После пхва щепсела — и всичко е готово. С лек скок тя се хвърля върху кушетката и като се изляга на гръб, взема разтворения отпреди учебник. Но така пък е тъмно. Тя се извързва на една страна, за да може единствената, провесена на тавана крушка да осветлява книгата. Тъкмо се намества удобно и звънецът на входа иззвънява. Един, два, три, четири пъти — изброява Кремена и скача. В широкия вестибюл през всички врати на останалите стаи един по един подават главни и другите квартиранти.

— За нас е — казва Кремена и отваря входната врата. На вратата Павел.

— Тук ли живее Петко?

— Петко ли? Няма такъв — усмихва се девойката.

— Не... не... Стефан Дамянов — поправя се смутено младежът.

— Това е друг въпрос... Заповядайте!

Девойката въвежда Павел в стаята си под любопитните надзъртания на съжителите.

— Заповядайте... Тук и спим, и готвим, и работим... Разхвърляно е. Татко скоро ще се върне... Здравейте! — подава му ръка девойката.

— Здравейте! — сепва се момъкът.

— Вие сте Павел, нали? Аз съм Кремена.

— Как познахте? — запитва глупаво Павел, попаднал изцяло под властта на това жизнерадостно момче.

— Първо, търсите Петко. Значи, бил сте партизанин. Второ — Кремена го заглежда критично от главата до петите, — панталоните ви са широки като моряшките. Значи, че идвате от Съветския Съюз. Много просто...

Павел се усмихва.

— Сигурно работите в Държавна сигурност. С този нюх...

— Не... Студентка съм... Сега завършвам...

— Какво?

— Геология...

— А-а-а... Баща ми е геолог...

— Беше...

— Защо?

— Баща ви е дезертър... Директор на предприятие „Украса“ — цветя, фонтанчета, паметници... — изрежда презрително девойката. — А геологът не знае покой... Той трябва винаги да рови, да търси, да открива... — избухва разпалено Кремена.

Павел се навъсва.

— Вие много обичате професията си.

— Много — казва с откровена страстност Кремена.

— И много не обичате баща ми — добавя горчиво Павел.

— Не обичам бюрократите...

— Прекалявате — казва обидено Павел. — Забравихте, че той ми е баща.

— Не... но вие забравихте, че Петко е мой баща.

Двамата мълкват намусени. На котлончето тенджерата ври, като потропва напевно с капачето си. Кремена става, изважда един разпукнат картоф и бързо откача щепсела.

По безлюдна, слабо осветена уличка вървят Петко и Шели. Вървят бавно. От време на време Шели, унесена в мисли, избързва малко напред, но веднага се усеца и дочаква куцукащия си уморен другар.

— И сега не мога да разбера как стана всичко това — говори тихо, развълнувано Петко. — Какво ни раздели? С Желю сме минали, дето се вика, през огън и кръв, а сега, уж на лесното, на гладкото, не можем да се търпим.

— Все пак трябваше да дойдеш на летището — казва с лек укор Шели.

— Идвах. Бързах, радвах се... Ама като зърнах Желю и радостта ми се изпари... Нещо се пречупи в мене... Защо?

— Човек като че ли все трябва да страда за нещо — вмъква Шели.

— Лошото е, че не страдаме... Някакси много леко почнахме да изживяваме всичко.

— Помня, че и по-рано, в отряда, спорехме, карахме се и пак си бяхме другари...

— Тогава се карахме и мислехме за... за Партията, а сега, като се караме, мислим за себе си — казва Петко с горчивина.

Шели го изглежда учудена.

— И ти ли?

— Не знам. Съвсем се обърках... — изръмжава Петко и спира пред стара триетажна сграда. — За селяните ли помисли, за нашите ятаци ли, дето чакаш с четири очи някъде да се покаже нещо? За себе си. Само за себе си. Претуца на бърза ръка експедицията и готово — няма руда. Взе си шапката и отиде сред цветята.

Петко нервно намества патерицата под рамото си.

Шели потреперва и разтърква голите си настръхнали рамене.

Петко хваща ръката ѝ.

— Няма ли да се качиш гор...

— Ядосах се.

— Хайде де — усмихва се ласкаво Петко. — Сигурно Кремена е горе. Ще се зарадва.

— Сигурно! На какъвто е зор. Сега сме в сесия... Още малко и ще стане геолог.

— Кой знае къде ще я лашнат на работа — казва замислено Петко. — Ще ми бъде много мъчно без нея... Какво става с твоята дисертация?

— Трябва да вървя — сепва се Шели. — Да знаеш колко работа имам!

Петко вдига съчувствено рамене и подава ръка.

— Лека нощ, Шели.

— Лека нощ.

Петко рязко се обръща и потъва в тъмния вход.

Кремена грижливо бели кожицата на горещ картоф и с усмивка наблюдава Павел, който лакомо гълта големи недообелени парчета.

Тъкмо да лапне нов залък, той усеща погледа ѝ върху себе си и спира засрамен.

— Яжте, яжте, подканя го весело Кремена. — Радвам ви се, много сладко ядете...

— Спасихте ме от гладна смърт — казва сконфузено Павел.

— Мой дълг е да изкупя греха на баща си — продължава дяволито Кремена. — Щом той е отказал да ви продаде геврек...

— Даже избяга...

— И вие да бяхте, щяхте да избягате. Не е лесно да си цял живот работник и тъкмо сега — ~~сега~~ търговец на ~~древни~~ гевреци... — В гласа на Кремена отново се промъкват язвителни нотки.

— Да... — съгласява се Павел, прекъснал съвсем яденето. — Защо не потърси друга работа?

— Каква? Когато хората учеха, той лежа по затворите, дивя по балканите... По професия е словослагател, но трябва да стои все прав... А с тази патерица накъде?...

— Партията може да му намери подходяща работа.

— Може... като му се уреди положението... Аз вярвам, че ще се уреди — казва търпеливо Кремена. — А сега, изключен партиец е пострашен и от фашист... Татко е горд... Не би тръгнал да се моли...

Павел изведнъж избухва:

— Все пак той е партизанин, дявол да го вземе. Може народна пенсия да му се отпусне...

Кремена го поглежда с горчивина и казва тихо, обидена заради баща си:

— Добре, че татко го няма... Ако искате да сте приятели, никога не казвайте това пред него... Каква пенсия? Той е само на 42 години и е свършено здрав...

След малко той измърморва засрамен:

— Простете ми.

Кремена не отговаря нищо.

Съквартирантите навярно вече са изпозаспали, защото в стаята ляга плътна, тежка тишина.

След малко далечна врата изскърцва и по пода на вестибюла отекват глухи дървени удари.

— Татко! — скача Кремена и очите ѝ радостно блясват.

Павел се изправя смутен и очакващ.

Вратата на стаята бавно се отваря и открива Петко.

Отново напрегнатата тишина.

Два дълги, впити един в друг погледа.

И изведнъж старата дружба тласва двамата другари и те се спускат напред, за да замрат в силна, мълчалива прегръдка.

Само изпуснатата патерица изтропва на пода.

*

Бял, величествен паметник. Върху високия пиедестал — един гипсов партизанин, устремен в атака, размахва пистолета си. Но няма „ура“, няма пукотевица — само тихо джазово стенание на ленив блюз. И един спокоен, делови глас.

— Този проект трябва още да се очисти. Трябва да бъде колкото е възможно по-прост, по скромен — като подвиг на партизаните.

Мъжът, който казва това, седи на обикновен дървен стол и кръстосал ръце на гърдите си, оглежда критически белия макет върху масата. От време на време той примижава с двете си очи, от което неговото приятно, здраво лице придобива съсредоточен, делови израз. Той закрива с палец една част от пиедестала и дръпва глава назад.

— Тези релефи отстрани например могат да отпаднат!

— Релефи... барелефи... не знам! — обажда се от другия край на стаята Желю, който усърдно рови в разтворения гардероб. — Каквото щеш прави. От теб искам само едно — да не се изложим.

Той измъква няколко нагънати дрехи, слага върху тях един пистолет в кожен кобур и се приближава до госта си. Скулпторът жадно заравя ръце в дрехите.

— Охо, тези парцали са цяло богатство! — възкликва той, като разгъва избелялата войнишка куртка, съдрания пуловер, смачкания каскет — По една дрипа само човек, когато е истински художник, може да си възстанови атмосферата, да подиша вашия партизански въздух...

— Ах, ах, лошо!... Лошо, много лошо! — тъхка се Желю, опънал на широките си кръст тесен стражарски брич, покрит с разноцветни кръпки, и недоволно потупва малкото си коремче.

— Е, няма как... — засмива се скулпторът. — Това е то своя бодата...

— Годишките... годишките! — въздъхва Желю и отново мушва глава в гардероба. Оттам измъква един съдран ботуш, после втори... и в този момент зад гърба му изтрещява изстрел. Някаква статуетка на стенната лавица се пръсва на парчета... Прибледнялият скулптор не може да мръдне от уплаха. Желю се спуска към него и издърпва пистолета от ръцете му.

— Какво правиш, бе човек!

— Натиснах случайно... Не предполагах, че е пълен — смутолевя уплашено скулпторът.

— От сто празни пистолета един все ще гръмне.

Желю изхвърля гилзата и пхва пистолета в кобура.

— Винаги пълен го държа... По партизански обичай...

Скулпторът понечва да загъне дрехите в един вестник.

— Ще ги взема в ателието си. Вече ще работя фигурата... — Но Желю го спира с ръка:

— Не!

— Страх те е да не ги скъсам? — подмята иронично Марков, като го поглежда през една дупка на брича.

— Не — отвръща рязко Желю и дръпва брича от ръцете му. — Не се дели от тях... За теб това са парцали, а за мене... В тях е моята младост, сила, всичко, което съм имал...

Звъни се.

— Желю пхва кобура между дрехите, събира набързо парчетата на статуетката и излиза.

На стълбището чака търпеливо и кротко стар селянин, плещест и як, но вече попригърбен, сякаш под тежестта на голямата шарена торба, провесена през рамото му.

— Я, бай Станю! — възкликва Желю и го прегръща през широките рамене.

— Бай Станю, я! Пак ние да се сетим — отвърща живо и старецът.

От вратата на насрещния апартамент наднича една висока, суха жена в ярък пенюар и с навити на косата книжки.

— Извинете, другарю Павлов, у вас ли стреляха? — запитва разтревожено тя.

Бай Станю я поглежда учудено.

Желю се прави, че не разбира.

— Моля?

— Нищо ли не чухте?

— Нищо.

— Интересно! — избърборва жената и бавно затваря вратата.

— Хе, женска ми ти работа — намига весело старецът.

— Ха де! — засмива се и Желю, като леко го побутва да влезе вътре.

Скулпторът тъкмо си е налял от каната вода в една чаша и пие бавно, на големи глътки, за успокоение.

Като вижда друг човек в стаята, старецът почва да се извинява.

— Желю, аз няма да ти бактисвам, бе. Знам, че си имаш работа, пък и аз не съм айлак, ама на, налага се.

— Е, бай Станьо, за една ракийца време все ще намерим — успокоява го Желю и кляка пред долапчето под радиото. Изключва апарата, после изважда шише, чашки и не престава да говори: — Па и работа ще свършим. Кажи, кажи! Нали знаеш, от приказката по-хубаво мезе няма.

— По-добре аз да си вървя. Може би преча! — намесва се внимателно скулпторът.

— Е, и таз хубава. Да не правим заговор, я. Я се запознайте.

Скулпторът си подава усмихнато ръката и измъква приетото „Марков. Благодаря.“

— И аз благодаря — казва бай Станю, като го поглежда така изпитателно, че скулпторът навежда смутено глава.

— Този другар, бай Станьо, е майсторът на паметника — добавя Желю. — Бива го, нали?

— Па бива си го. Нали учени хора го правят — казва старецът, като мери с очи ту белия макет, ту скулптора. — Само че нещо много прах е хванал.

— Какво? — не разбира Желю.

Бай Станю драсва с пръст по паметника и му го показва.

— Прах, прах, викам, е хванал.

— Е, бай Станьо, ти пак на своето... Това не е да ореш и да копаеш. Това е изкуство. С бързане не става.

— Не става, не става, ама селяните ни се изпонадеяха, бе човек. Дето се вика, от залька късахме. Левче по левче събирахме — опъва се старецът.

— Задачата е трудна, другарю — намесва се Марков. — Паметникът трябва да се издигне в планината, върху едни скали, където партизаните са водили сражение...

Изведнъж скулпторът улавя острия поглед на стареца, вперен в лицето му, и гласът му секва.

— Бай Станю знае — подшушва му Желю. — Неговият син загина тогава... Велко...

В настъпилата неловка пауза звънват само чашите. Желю ги подава на двамата си гости и казва глухо:

— Хайде, вечна им памет!

— Хайде... — въздъхва тежко и бай Станю, чуква се с Желю, после с Марков и изпива лютивата ракия, бавно, съсредоточено, на глътки, на глътки... Миг-два остава така замислен, загледан в шарения килим, после изведнъж вдига глава и в лицето му се възвръща предишната живост.

— Та да си дойдем на думата — казва той и с пъргавината на планински селянин се приближава до масата да остави чашката си. — За живите дойдох да поговорим, за живите. И на, ръката ми на сърцето, за последен път идвам.

Желю разбира за какво става дума и се намръщва.

— Ей, упорит човек си. С теб на глава не може да се излезе. Ама няма, на няма, разбери. Като решили на село, че около тях има руда — обяснява Желю на Марков, — и свършено. Аз лично бях с геоложка група. Целите баири разкопахме. Няма! *Бай Станю*

— Сега мините станаха на мода — усмихва се снизходително Марков.

— Не е мода то, ами хляб. Елате да видите нашите баири. Санким Желю не ги знае. Камък до камък. Няма зърно къде да хвърлиш. Само едни кози се гонят из шубраците.

— Сега властта, бай Станю, е наша, народна власт. Тя ще се погрижи за всичко, па и за вас — казва Желю с чувството, че е измислил най-силен аргумент.

Но старецът се опва.

— Тая власт да не виси на въздуха? Ти си властта и аз съм властта. Ние трябва да се погрижим.

— Добре бе, бай Станю, съгласен съм. Читалище да ви се построи, път да ви се прокара, детски дом, ясли — такива работи мога. Ще действам, ще ходатайствам. Нали за това съм ваш народен представител. Ама дето няма руда, да я сложа — не мога. Това си е божа работа.

— Е, хубаво — подвива врат бай Станю, бръква в голямата торба и изважда един огромен къс руда. — Ами това чия работа е?

Старият професионален интерес пламва в Желю и той грабва парчето из ръцете на стареца.

— Желязо!

— Желязо, я! — обнадеежда се бай Станю. — Нашите хора все човъркат и мине не мине време, все изровят нещо.

Но Желю, охладнял, оставя рудата върху масата.

— Случва се. Има жилка, а залежище няма. За да се направят капиталовложения в такава работа, трябва огромни залежи. За десетки години. Да се оправдаят разходите.

Желю се разхожда възбудено из стаята. Марков се е оттеглил от разговора и отново се заравя в старите партизански дрехи.

— А от мене какво искате? — продължава раздразнено Желю. — Поставете въпроса в министерството. Да пратят експедиция, да проучат отново...

— Ходих — отвърща уморено старецът. — Бутат ми в носа твоя доклад. Няма, викат. Ха де! Слушай, Желю, ти знаеш какво трябва да направиш...

— Нищо не мога.

Желю млъква намусено, загледан през прозореца навън. Бай Станю се оглежда неловко, па сгъва полака празната торба.

— Значи... не можеш!...

— Не мога! — отвърща дрезгаво Желю, без да го погледне.

Старецът махва с ръка и полака, безшумно се измъква от стаята. Чак тропването на външната врата сепва Желю, но той не догонва госта си. Само приближава до масата и взема в ръце тежката руда.

Марков посяга, включва радиоапарата и стаята се изпълва с музика. Желю оставя отново железния къс и се отпуска уморено в старото, избеляло кресло.

— Някои хора си мислят, че само тяхната работа е важна — казва след малко Марков.

— Рудата е важно нещо — казва замислено Желю.

— Важно е, разбира се, как да не е важно — съгласява се веднага скулпторът. — И хлябът е важно нещо...

— И хлябът е важен — повтаря Желю.

— Не отричам. Но само с хляб може ли? Човекът си е човек. Той иска и музика, и цветя, и картини, и най-обикновени статуетки — зайче, сърничка... Затова е човек.

— Нима цял живот трябва да бъдем роби на професията си? — казва Желю, без да очаква отговор. — Когато човек иска, може да бъде полезен навсякъде.

Марков като че ли не го чува и продължава разсъжденията си сам за себе си.

— Разправят, че когато водили един партизанин на разстрел, той видял една маргаритка, навел се и я откъснал... И се усмихнал... Тогава той не е мислил за хляб.

Желю се размърдва оживено в креслото.

— Разбира се... Не трябва да бъдем ограничени... Животът не може без красота... Да създадем нови видове рози, детски игрища, красиви паметници — това е нашата работа... Това не е дребна задача.

*

Коридорите на Минно-геоложкия институт са нажежени от вълнението и предизпитните трепети на студентите. Нерваната треска, обхващала това пъстро гъмжило от млади хора, може да се улови както в шумната реакция на едни, така и в мълчаливата съсредоточеност на други. Но всички, поединично или на групи, намират отдушник на притеснението си в разтворените книги, от които все се надяват, че ще прочетат в последния момент точно този въпрос, който ще ми се падне на изпита. Също така възбудено изскача от една стая и асистентката Шели. Тя се провира нетърпеливо между младежките групички, застанали без-

разборно по коридора, и дотичва до широкото фойе, където бай Станю веднага изпъква между другите със своите ръждивокафяви дрехи. Шели се спуска към него и хваща радостно двете му ръце.

— Извинявай, бай Станю, накарах те да чакаш. У нас сега е такава лудница... Нали сме в изпити...

— Ама то се знае... Всеки да си гледа работата... — успокоява я бай Станю.

— При Желю ли беше? Какво стана? — разпитва нетърпеливо Шели.

— Бях — намусва се старецът.

— Е и? ... — иска да запита тя, но двама боричкащи се студенти се шумуват между тях. — Я ела тука!

Шели повлича стария ятак към химическия кабинет. Вътре е пусто.

— А така — казва тя, като затваря вратата, зад която заглъхва шумът от коридора. — Да си поговорим спокойно като хората.

Двамата сядат на студентските банки и тя стисва сухата му ръка.

— Е?

— Е па нищо. Не мога, кай, и това е.

— А ти?

— Аз... какво аз? ... Кат не ще... Чужд ми се видя той, дъще, чужд.

— Груб ли беше? — пита уплашено Шели.

— Ами — врътва глава старецът — Мазен! Мазен, а пък пръста си не ще да мръдне. По-добре да ме беше нахокал, ама работа да свърши. Пък при него имаше един... Мините, кай, другарю, сега мода станаха, Море, мислех си, аз ще ти дам един другарю, ама да те погна по нашите голи баири, па да видиш една мода.

— Бай Станю, тази работа така няма да я оставя — казва възмутено Шели. — Остави на мене... Мода. И на този човек Желю е дал да прави паметника за партизаните... за Велко...

Въпреки че в стаята няма никого, бай Станю се озърта внимателно и се примъква по-близо до Шели.

— Това искам да ти кажа и аз — пришепва ѝ той. — Може грях да набера, ама все нещо лошо ми се върти в главата.

Шели все още нищо не разбира и старецът добавя боязливо:

— За тоя Марков... Гледах го одеде, гледах го... Много ми мязаша на един поручик... Дойдоха у наше село малко преди боя при скалите... Смъкнаха Велко и си заминаха...

— Бай Станю! — прошепва ужасено Шели и го хваща за ръката.

— Не знам, може да е, а може и да не е — дръпва се старецът. — Години изминаха...

— Ужасно — простенва девойката, потисната от страшната мисъл.

— Нашите кахъри край нямат — обажда се след малко ятакът, — ами ти как живееш, дъще? ... Трябваше да заминеш с вашите за Израел. Сам човек не е човек.

— Не говори така, бай Станю — упреква го Шели. — Велко е тук... и аз съм тук...

Старецът става.

— Но, дъще, само със скръб не се живее.

— Аз не скърбя — отвръща живо Шели. — Аз работя...

Бай Станю отваря вратата и като вихрушка в кабинета се втурва многогласен младежки шум. Тъкмо излизат в коридора и Шели извиква:

— Павле!

Затичалият се Павел се хлъзга по лъскавия под и извиква изнена-
дано:

— А, Шели!... Я, бай Станю!... — и младежът бурно прегръща стареца. — Само че... извинявайте... нещо бързам!

— Мене ли търсиш? — запитва Шели.

— Да... а не... не — смутолева Павел и махва на някого с ръка. — Прощавайте!...

Насреща му, пъргава и весела, бърза Кремена...

Бай Станю и Шели се спогледват усмихнати и изпращат щастливите младежи с дълги погледи, в които има много радост, но и малко скръб...

Величка, вечно разфучаната жена на Ванката, домъква в тясната кухня куфара на Павел и го слага пред краката на Люба. Майката на Павел седи на края на покритата с одеяло кушетка и със своята здрава хубост, грижливо пригладените си коси и изрядната чистота на тъмния си костюм е пълна противоположност на рошовата домакиня, която и по лицето, и по роклята си носи брашнени и мазни следи от своята кухненска дейност.

— Да ви кажа правата, и мене тая работа ми се стори нередна — говори Величка с грубия си, почти мъжки глас и продължава да разточва върху масата започнатата баница. — При майка и баща да ходи да спи по чуждите къщи! Ама Ванката все едно си знае — не се меси в хорските работи. Загова и дума не съм му споменала. Пък и не е малък. Да беше като моите хайлази, досега сто пъти да съм го набила.

И сякаш за потвърждение на думите ѝ през отворената врата доли-
та страшен рев.

— Аха, чувате ли ги — извиква Величка и се втурва с точилката в съседната стая.

Там Огнян и Бойко са разпасали коланите си и налагат с все сила голите, вирнати нагоре пети на най-малкия Вихър, който раздира въздуха с жалкия си писък.

— Божичко! — изпищява майката и се спуска към „лъвчетата“. Кокалестата ѝ ръка изплющява върху бузата на Огнян, точилката застига задника на Бойко и те бързо се скриват по кушетата. Остава да лежи на пода само Вихър, защото неговите крака и ръце са завързани с носни кърпи.

— Защо ги биеш, ма? — лищи той, като не престава да плаче. — Ние играем на полиция... Нищо не им издадох...

— Трай, бе! — плесва го Величка и „арестантът“ уплашено млъква. Майка му го взема на ръце и го отнася в кухнята.

— Ще ме уморят тия деца... — вайка се тя, докато напълва един леген със студена вода и нахисва подутите крака на сина си. — Ама за

всичко е виновен баща им. Разглезил ги е до немай къде... Тръгватели вече?

Люба е станала и ѝ подава усмихнато ръка:

— Всички деца са такива... но без тях по-лошо.

— То че е така, така е... — съгласява се веднага Величка, като избърсва ръцете си в престилката и изпраща гостенката до тъмното мръсно стълбище. — Внимавайте да не се спънете... Нямаме осветление по стълбите... Не ви ли тежи?

— Не, не ми тежи — отговаря Люба, изкривена на една страна от тежкия куфар. — Моля ви, когато и да се върне Павел, кажете му, че го чакам у дома...

После тя се обръща и тръгва надолу, като опипва с крак тъмните стъпала...

Районен

На сутринта.

Павел подава свежото си, току-що обръснато лице от мъхестия пешкир, поглежда се самодоволно в огледалото, налита закачливо и напълва шепата си с одеколон.

През това време в кухнята майка му грижливо подрежда масата за закуска. Всичко е бяло и чисто като за пред гости. Две чинийки, две чашки, два ножа и две лъжички.

Люба отива в банята, спира зад гърба на сина си и с безкрайна нежност гледа щастливото му лице в огледалото. Тя приближава зад него и обгръща с две ръце раменете му.

— Хайде да закуваме!

— Внимавай, ще измачкаш яката ми! — извиква Павел и затяга връзката си.

— Охо, не знаех, че си станал суетен!

— Днес трябва да бъда елегантен. Нали казват, че посрещат по дрехите.

— А по ума изпращат — плесва го по врата майка му. — Хайде, че ще изстине млякото.

— Майко, — извиква след нея Павел и тя се обръща. — Имам ли авторитетен вид?

Люба го оглежда възкислено, но не може да прикрие усмивката си.

— М-м да... кажи, речи, колкото за окръжен секретар.

— Не, поне като за инструктор в районен комитет.

Майката се засмива сърдечно.

— Вълнуваш ли се?

— А как не! Първи работен ден е това! — казва развълнувано Павел и последва майка си в кухнята. — Знаеш ли какво значи инструктор? Това е връзката между директивата и изпълнението, между теорията и практиката. Това е отговорна работа!... А пък аз се чувствам още хлапак...

— Това е хубаво... Когато човек започне да си усеща възрастта или... авторитета, значи, че се е уморил...

Люба намазва една филия с масло и му я подава.

— Яж, ще закъснееш.

Всичко е тихо...

— Аз няма да се уморя. Ще видиш. Чувствувам в себе си сили за цял живот! — казва ентузиастично Павел и чуква с юмрук по масата.

Майката се усмихва.

— Дано... И други са говорили така...

— Кой друг?

— Всички млади хора...

Само след майко Павел запитва боязливо:

— А татко?

— Когато беше млад — отговаря замислено Люба.

— Значи, вече се е уморил?

— Не зная...

— Защо тогава непусна професията си, геоложките експедиции... вечното търсене... Нима да си директор е по-приятно, пък макар и да садиш градинки, да строиш танцови площадки, чешмици, паметници. Има си други хора за тази работа, но за един геолог...

— Стига, Павле — извиква Люба и скача от стола. — Това е много сложно за тебе. Яж, закусняваш.

Павел се усмихва снисходително, приближава се до майка си и притиска главата ѝ до себе си.

— Майко, аз не съм вече малък...

— Моля ти се — прекъсна го тя. — Пожали поне мене... За всичко съм виновна само аз... Аз се уморих...

Тя се отделя от него и сядна отново на масата. Павел се обляга с лакет на белия бюфет и не знае какво да каже. Той само чувства, че наистина може би не трябваше да докосва раната на майка си.

— На мене ми омръзна това скитане. Минутка мира няхаме — казва тя бавно, забила поглед далеч пред себе си. — Все по затвори, участъци, после пък партизани — все тонени, все подплашени... След Девети — пак същото — все в експедиции... Не издържах... Аз се уморих... Аз настоявах да си останеш тук, на по-спокойна работа...

Люба вдига очи към сина си и добавя с горчива усмивка:

— Не исках да се делим от него, та се разделихме завинаги... Буйната река, заприщил ли я от една страна, хуква на друга...

— Не разбирам всичко това — върти глава Павел. — Вие сте стари другари... Толкова неща сте препатили заедно...

— Павле — прекъсва го майка му, — за семейството е нужно много повече.

— Какво? — Павел задава въпроса си предизвикателно, но Люба отговаря тихо, просто,

— Любов.

Павел се замисля. Взема сакото си от закачалката, метва го през рамо и казва неуверено, със стеснение:

— Не вярвам, че татко може да обича друга жена...

— Не зная... Това не е важно... Важното е, че вече мене не обича...

Люба вижда съчувствения поглед на Павел и като го привлича към себе си, погальва косата му.

— Това са все глупости! Само не страдай... И тримата сме здрави, и тримата работим... Всичко е наред.

Между пъстрите лехи на цветарника се разхожда Желю. Той върви под свод от цъфнали розови храсти, зад които се разстила цялото поле, насечено на правилни разноцветни квадрати, събрали в себе си всичките багри и цялото благоухание на природата. Тук-таме сред лехите са прилекнали работнички, които почтително се изправят, когато директорът минава край тях.

— Как е, Людмила? — извиква Желю на една от тях и момичето вдига своето красиво засмяно лице.

— Благодаря... Всичко е наред! Вижте, това е новият сорт!

Тя приближава до директора и му подава един червен карамфил.

— О, какъв е едър — ахва Желю. — Пионерите под нашето шефство в неделя дават забава. Ще им изпратите от тези карамфили...

— Слушам, другарю директор, — казва престорено Людмила и го изпраща с дълъг дяволит поглед.

Желю боцва карамфила в ревера си и продължава обиколката.

От една напречна алея го пресреща Марков — все така свеж, усмихнат, облечен в бяла, но не много чиста престилка върху елегантния костюм.

— Здравей — подава му ръка Желю.

— Ще дойдеш ли? — пита скулпторът.

— Ами щом трябва — отвърща без желание директорът.

Марков го поглежда с любопитство.

— Нещо не си весел?

— Няма за какво.

След малко Марков пак запитва събувствено:

— Сина си ли видя?

— Прибрал се е при майка си.

— Майките умеят да подмамват...

— Люба не е такава жена — възразява Желю.

Марков се усмихва.

— Ако е такава рядко изключение, нямаше да я напускаш.

— Това е друга работа. Стар ерген не може да я разбере.

— Сложна... — подмята иронично скулпторът, на което Желю отговаря съвсем сериозно.

— Много...

От цветарника те влизат в малък двор, по който в безпорядък са струпани големи гранитни блокове, бял камък, дървен материал, изоставени и потъмнели от времето пиедестали за бюстове, разни изпочупени статуи и фигури. Под дълъг навес е наредена новата продукция — разни бели фигури на спортисти, бронзови животни, гранитни чешми с голи момченца и рибки на върха, барелефи и бюстове. Скулптори и работници се въртят около тях, катерят се по малки стълбички, очукват, лепят, стържат...

Желю се оглежда наоколо...

— Насам... в ателието — потупва го по рамото Марков. — Зна-
чи, тая работа не е за ергени, а?

— Само с разум не може да се разбере — казва замислено Желю. — И сега съзнавам, че е добра жена. Малко са като нея. Ама това не стига.

По-рано обичах да говорим — ние имаме за какво да си говорим, — обичах да се разхождаме, да ме гали... А напоследък, като заговори, най-напред чувам как неправилно произнася някои думи, като ме погали, най-напред усещам попуканите ѝ пръсти.

Те завиват зад навеса и влизат в ниска бяла постройка. По средата на ателието, по нищо не отстъпващо на творческия безпорядък в двора, се издига висока фигура, покрита със зебло. С мълчалив широк жест Марков отхвърля платното и пред разочарования поглед на Желю се открива един глинен разкрачен човек с едната ръка вдигната нагоре, другата изметната назад, а вместо глава — с една неоформена кална топка на раменете.

Желю поглежда скулптора.

— Грубата работа е свършена — обяснява Марков. — Сега остава само изкуството... Но за това си ми нужен ти.

— А бе, я се остави от мене! — опъва се Желю.

— Много е важно да ми позира истински партизанин — възразява Марков. — Само два-три сеанса. Това ще напълни образа със съдържание.

През това време той ходи из стаята, прибира разни неща, напръсква фигурата с вода и се приготвя за работа.

— Така... Застани сега там... малко по-вляво. Стига!

Скулпторът взема малка топка глина и започва да я мачка в ръката си...

— Много мъдруваш, Желю. Скъсал си и — край. Няма цял живот да се ядеш...

— Не е лесно — отвърща Желю, вцепенен като пред фотограф.

— Така говореше и когато напускаше геологията. А сега позле ли ти е? Човек така е устроен, че към хубавото десно привиква.

— Нещо се обърка в мене. От възрастта ли е, от какво ли? По-рано колкото по-трудно беше, толкова по-интересно ми се струваше... Някакъв хазарт ме обземаше. Докато не уредя всичко, мира не си давах. А сега трудностите само ме нервират...

— Напълно естествено. Значи, си, съвсем нормален човек — разперва ръце Марков. — В ония трудни години, когато си бил гонен, тормозен, е трябвало да се ограничаваш, да бъдеш винаги нащрек, да се бориш. Това е естествена реакция. Но сега, когато животът си тече мирно и тихо... да се лишаваш и страдаш, когато имаш толкова други възможности, това не е в човешката природа. Е-е-е, ама много мърдаш... Или чакай...

Марков изтичва до един олющен скрин и почва да рови сред разните антиковарски украшения, шарени парцали и всевъзможни дреболии.

— Някъде имам едно счупено пищовче — измърморва той, но изведнъж затваря скрина. — Нищо, представи си, че държиш пистолет и командуваш за атака... По-високо... Още... Така...

Разкрачен, с вдигната ръка и героично вирната брада, Желю застава неподвижен и ням като паметник.

Павел блъсва изпочупената врата на старата къща и хуква по скърцащата дървена стълба. На една от тесните площадки той едва не връхлита върху Петко, който почива облегнат на перилата.

— А! — спира се изненадано Павел.

Пеко му стисва ръката.

— Пази си сърцето, момче!

— Нищо, ако се пука, поне пред твоята врата да е! — отвръща запъхтяно Павел. — Кремена тук ли е?

Петко го поглежда крадешком.

— Не зная. Днес има изпит . . . последния.

— Знам — казва Павел и се изчервява.

Петко изважда от джоба си връзка с ключове и отваря вратата.

— Ти май всичко знаеш — подхвърля му той, докато минават през широкия вестибюл, съпроводени от погледите на уж случайно надникналите съквартиранти. — Има ли такъв институт в Москва . . . за всичко?

— От рождение съм си такъв.

— На баща си си се метнал — добавя язвително Павел и влиза в стаята. Той опира патерицата до стената и внимателно се изляга на кушетката, като притиска с длан сакатия си крак . . .

— Не си ли добре? — запитва загрижено момъкът и сяда срещу него на другия край на кушетката.

Петко зажумява от болка.

— Куршумът в крака ми се обажда.

Двамата дълго мълчат — Петко, загледан в тавана, а Павел — в неговото уморено, болезнено лице.

— Така ли все смяташ да караш? — решава се най-после младежът.

— Още не съм за болница.

— Не те питам за това.

Петко не отговаря веднага.

— От мене не зависи.

Павел разбира, че направо не може да го превземе, и започва обход — тихо и спокойно.

— Говорихме с Шели. Тя обещала на бай Станю да издействува изпращането на нова геоложка група в нашия балкан.

— Това отдавна трябваше да стане — казва Петко, но по лицето му лежи все същото безразличие.

— Но това е свързано и с твоя въпрос, с твоето уволнение, с изключването ти от Партията. Трябва да предприемеш нещо.

Безразличието по лицето на Петко се измества от гримаса на отегчение.

— Павле, хайде да не говорим за това.

— Защо?

— Разбираш много добре, че това не е само мой въпрос, а и на ~~Желю~~ — на баща ти. Не искам да бъдеш неискрен . . .

— И аз не искам! — прекъсва го разпалено Павел.

— Не трябва да вземаш страна.

— И не искам да вземам страна — повтаря Павел.

— Тогава защо се ровиш в тази работа? ~~Покарай ми~~, в нея ще намериш много неприятни неща за баща си.

Павел се намръщва и става. Отива до прозореца и дълго гледа навън.

Да не мислиш, че на мене ми е лесно? Но по-добре да зная всичко, отколкото да слушам хората как шушукат. Аз не искам и не мога да взема страна. Това е моето партийно и служебно задължение. И след малко добавя, като че ли, между другото:

— От районния комитет ми възложиха да се занимавам с предложението за твое изключване.

— На теб? — извиква Петко и се надига от леглото. — Глупости.

— Аз сам поисках. Интересува ме само истината.

Павел приближава до кушетката.

— Моля те, помогни ми! От това ще стане по-добре за всички ни.

Петко става възбудено от леглото и запалва цигара. Павел също взема, но не западва, а замислено започва да върти цигарата между пръстите си.

Най-после той пак не издържа това напрегнато мълчание, извиква отчаяно:

— Каж ми поне що за птица е този Марков. Шели казва, че баща ми не се делил от него.

— Приятели! — отвърща ядосан Петко. — Приспособленец! Ще му лъснат един ден и на него кирливите ризи, ама сега все около големеца се върти...

— Кой големец?

— Желю, кой? Голям човек, заслужил другар, народен представител! Гък не можеш да кажеш. Ама и аз го нарязвах, я. Е, увлякох се, казах някои зеда приказки... Вярно е, ама никога не съм предполагал, че Желю бил такава недосегаема личност.

Петко се обляга с гръб на стената и подпира челото си на патерицата.

— И за това те уволниха, изключиха те? — запитва предпазливо Павел.

— За клевета! За злепоставяне на отговорен другар!

Уморен от премногото вълнения, Петко отново ляга.

— Всичко, което каза, беше абсолютно вярно? — запитва пак Павел.

— А ти как мислиш? С Желю сме другари от 20 години. Но аз бях началник „Кадри“. Нали виждах как работи. Мине не мине — хайде в София. С единия крак там, с другия — тук. Уж по обществени задачи. Така работа не се върши.

— Значи, геоложката му група не работи добросъвестно?

— Това не може да се докаже. Там е грешката ми. Може да няма руда...

— А ако има, ако други я намерят...

— Не знам... За мене това не е толкова важно. И да има, и да няма руда, не е ли все едно? Нали Желю го няма — нашия Желю, стария Желю...

Петко смуква жадно от цигарата и казва замислено, като на себе си:

— Мислех, че работата е по-важна от личната гордост, от самолюбието... Даже се надявах, че Желю ще ме разбере и дълбоко в себе си ще ме похвали...

Павел се е спрял срещу него и загледан в бледото му лице, се мъчи да го разбере, да вникне в мислите и настроенията му.

Но в стаята шумно и възторжено нахълтва Кремена.

— Ура! Край — вика радостно тя и още от вратата ловко хвърля чантата си върху масата. — Свърших и последния изпит!

Петко неочаквано бодро се надига от леглото и възторжено прегръща дъщеря си.

— Най-после!... — Щастлива усмивка трепва на устните му. — Благополучно ли мина?

— Всичко... Можете да ме черпите... Вече съм геолог... Здравей, Павле!

— Честито! — стисва й силно ръката Павел. — И довиждане...

— Защо така скоро? — извиква девойката, неприятно изненадана. — Остани! Ще ти сваря картофи...

Павел се усмива.

— Много седях. Довиждане, Петко!

Кремена го изпраща и в пустия вестибюл запитва отново тихо:

— Защо не остана?

— Настроението е такова — вдига рамене Павел.

— С татко ли?

— И с татко — отвърща Павел.

— А на мене ми е толкова весело! — казва разочарована Кремена.

*

И изведнъж — музика, шум, неясен говор.

Ресторант-градина „Витоша“, светнала с разноцветните си абажури над покривите на околните по-ниски кооперации, е претъпкана с народ. Щастливците са успели да седнат, а другите обикалят между масите, блъскат седналите по гърбовете и за едно свободно място ведната се струпват неколцина души. Дансингът е така натъпкан, че не можеш да различиш отделните двойки, а виждаш само глави, които се друсат в ритъма на румбата. Шум. Блъсканица:

Сред малките квадратни масички се отделя една дълга, също така шумна и набита с народ маса, но с повече цветя и повече бутилки от другите. Навярно някакъв банкет. А и хората около нея си личи, че специално са се поиздокарали за тази вечер.

На терасата излиза Желю заедно с Марков и Людмила — същата Людмила от цветарника, но колко не прилича сега на онова момиче с бялата престилка. Колко по-елегантна, по-женствена и по-естествена е тя сега.

Те се оглеждат наоколо и Желю зърва на дълагата банкетна маса Люба, която току-що се изправя с чаша в ръка.

— Другари, аз съм щастлива... — дочува само Желю и се дръпва назад.

— Хайде, да си ходим — махва той с ръка на компанията си и тръгва към изхода.

— Жена му... бившата — прошепва Марков на недоумяващата Людмила. — Вървете, пък аз ще взема няколко бутилки...

От банкетната маса на Люба се понася, отначало несигурно и нестройно, а после така мощно, че надделява над другия шум, старата работническа песен:

„Повдигнете си челата,
роби, роби на труда...”

Звънват три чаши, но този път в полутъмното безредно ателие на Марков, и същата песен продължава соло един дрезгав и привлечен бас:

„Ний царе сме на земята-а-а,
даааа живеј, живеј труда-а-а!”

Пее Желю.

По пода се търкалят вече няколко празни бутилки.

— Другари и другарки, аз съм щастлива — имитира Желю жена си. — Аз съм щастлива!... Глупости! Не е щастлива — той боцва Марков в гърдите — ей, чуваш ли, не е щастлива!... И аз не съм щастлив... Да... — изсумтява Желю и се тупва опечалено в гърдите.

— Хайде, хайде! — успокоява го Марков. — Какво ти е на тебе.

— Нищо ми няма — съгласява се Желю, оборил натежалата глава на гърдите си. — Нищо ми няма и аз нищо нямам... Жена ми ме напусна... Синът ми не ще да ме види... Аз съм сам...

— Ще си идеш и ти...

Ще остана пак сам

да се скитам пиан и бездомен...

Ще си идеш и ти...

Но нима ще съм сам?

С мен ще бъде ужасният спомен...

— издекламира със замечтан, шепнещ глас Людмила, полулегнала и свила босите си крака върху кушетката. Тя е измъкнала чекмеджето на стария шкаф, сложила го е върху коленете си и се мъчи да убие скуката, като се рови в старинните дребулии. От време на време прикрепя към шията си някоя почерняла сребърна брошка или надява на пръстите си ръждясал железен пръстен и дълго оглежда тънката си красива ръка.

— С мен ще бъде ужасният спомен — повтаря тежко Желю. — Не... Никакъв спомен... Аз съм сам.

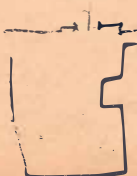
— Сам ли си? — поглежда го лукаво Людмила и по лицето ѝ се изписва нечист намек.

— Сам... сам... — сумти Желю.

— Сам ли си? — извиква пак Людмила и се разсмива. В ръцете ѝ блясва едно малко седефено пистолетче, измъкнато между вехториите.

— Где го намери? — извиква сърдито Марков.

— Глупости! — бльсва ѝ ръката Желю и тя изтървава пистолетчето.

Марков веднага го грабва.

— Ний царе-е-е сме на земята-а-а
Да живей, живей труда

— заръмжава отново Желю.

— По-тихо, по-тихо — потупва го по рамото Марков и се извърща с отегчена гримаса към Людмила.

— Няма тихо, никакво тихо — крещи Желю. — Сега има свобода! Всички трябва да пеят... Хайде... „Повдигнете си челата-а“. Хайде, пейте и вий....

Марков и Людмила лениво подемат след него:

Роби, роби на труда,
Ний царе сме на-а-а....“

Желю е станал прав и дирижира с безконтролно размахващи ръце.

— Така... Ще пеете — крясва той. — Хегемония на пролетариата... Ха, наздраве!...

Трите чаши отново звънват една в друга...

— Трябва да мислим държавнически — удря го на философствуване Желю. — Баща ти е бил фабрикант — посочва той Людмила, но протегнатата му ръка натежава и той залитва напред. — Пардон! Ти може да си фашист! — Желю удря Марков по рамото и му се заканва с глава. — Край! Няма къде да мърдате... Всички заедно... начело с пролетариата... Ха, наздраве!

Чуква се Марков и протяга ръката си към Людмила.

— Първо с другарчето — намига му тя и сочи с поглед през рамото си завитата със зебло фигура на партизанина. В глинената ръка, подадена изпод платното, тя е закрепила пълната си чаша...

Желю се стресва и даже като че ли за миг изтрезнява, но Марков го изпреварва. Грабва чашата и я изпраща в един ъгъл на ателието.

— Остави тия глупави шеги — скарва ѝ се той. — За нас това е всичко... Не гледай, че сега е само глина... Той ще заживее... Ще се роди отново.

— Точно така — одобрява Желю и се обляга на рамото на скулптора. — Ще се роди отново... Аз ще ти позирам... и моят образ ще се превъплъти в него... Малката не разбира...

Желю пристъпва към нея, но залита и пада в скута ѝ. Людмила го изправя с досада, но устните ѝ шепнат нежно:

— Стани, Желю, стани!

— Аз не съм ти Желю! — вика той и гали бузата си в рамото ѝ. — Аз съм бати Желю или чичо Желю...

Наляга го дрямка и гласът му отпада:

— Аз съм стар... Аз скоро ще умра...

— Стига глупости! — тръсва го Людмила.

— Глупости! Вярно... Ти ме подмлади... Ти си млада... И аз съм млад... Да... и ти... и аз...:

Желю задрямва на рамото на жената. Тя не смее да мръдне, колкото и да ѝ тежи. На всичко отгоре насреща ѝ сяда подигравателно ухиленият Марков.

— Добре се нареди.

Людмила му се обличва ядосано и отмества рамото си.

Желю се сепва и скача ... Марков едва го закрепва на краката му.

— М ... да, не ме изпращайте ... Махай се ... Не ща никого ...
Аз съм сам ...

С тежки, несигурни стъпки излиза навън. Марков затваря след него вратата и се отпуска уморено в едно старо плетено канапе.

Людмила го гледа иронично усмихната и запява тихо:

— Подигнете си челата ...

— Моля ти се, напълни ми чашата — прекъсва я Марков, като излива старото си вино на пода. Людмила напълня чашата му отново.

Марков бавно поднася чашата до устните си и с безкрайно удоволствие я изпива до дъно. Той даже замижава, за да изпита докрай приятния вкус в устата си.

— Отдавна не съм пил такава сладка чаша — казва след малко скулпторът. — За свое собствено удоволствие ... Без тоя ~~престак~~ пред мене ...

— Без „Роби, роби на труда“ — добавя ехидно Людмила. — На какво се надяваш?

— На нищо — отговаря Марков. — Искam само себе си да уреда ... Не съм глупав като баща ти да обикалям дранголниците. Човек ако е умен, и при другарите може да се нареди добре ... Пък после — здраве да е ... Господ е добър! ... Налей ми още една чаша.

Но и последната бутилка е вече празна. Людмила взема своята чаша и я излива в неговата.

Облечен, обут, както влязъл, така и паднал върху леглото, Желю спи неспокойно, върти се и похърква тежко с широко отворена уста.

Пердето на прозореца изшумолява, дръпва се встрани и бялата утринна светлизна облива разхвърления креват. Желю изръмжава нещо и се обръща на една страна.

Павел отваря безшумно прозореца и с облекчение вижда свежий въздух. После оглежда пак баща си, неговото подпухнало, напрегнато лице, измачкания му костюм, целия му разхвърлен и неприветлив вид и му става колкото неприятни, толкова и мъчно за този изоставен, самонадеян единак. Но от страх пред неговото събуждане, от срам, че нахълта така рано в неговата стая и го завари в такова състояние, най-малко подходящо за среща между баща и син, Павел побързва да се измъкне тихо, на пръсти от стаята. Но преди още да е излязъл, баща му пак се обръща неспокойно в леглото и отметнатата му ръка събаря чашата от поставения до кревата стол.

— А? — сепва се уплашено Желю и скача. Прозорецът блесва на среща му, той закрива очите си с ръка и се отпуска уморено на леглото. Изненаданият Павел се обърква, спира и преди още да излезе, Желю го забелязва.

— А, какво правиш тука? — извиква той неприятно изненадан.

— Ами ... преди да ида на работа ... дойдох да те видя ... — измърморва смутено Павел.

— Е, видя ли ме? — изръмжава раздражено Желю и като вижда, че не може нищо да скрие, обръща се безпомощно с гръб към него и притиска с две ръце болната си глава. — Не можа ли да звънеш? ...

Павел се връща и се обляга на прозореца.

— Оставил си вратата съвсем отворена ... Не очаквах ...

— Хм ... не очакваше ... Майка ти не ти ли каза? — запитва предизвикателно Желю, без да го погледне, увлечен в запалването на цигарата си.

— Какво ~~на ми~~ каже?

Павел пита кротко, гледа го плахо като дете, което очаква от баща му да стане и да го наплеска.

Желю е уморен от мъчителната нощ. Главата го боли, в устата му горчи, ръцете и краката му са изтръпнали. В такова състояние съвсем обяснимо е безразличието и в израза, и в гласа му.

— ~~Нали живеете заедно?~~ Не ти ли каза, че съм развратник и пияница?

На Павел му става неприятно от грубостта на баща му. Но тази грубост му напомня, че вече не е дете, че може да говори за всичко и откровено.

— Тя никога не би казала така за тебе!

— М-м-м — поглежда го недоверчиво Желю. — А на мене ми каза.

Той се изправя, отива до отворения прозорец и се надвесва навън.

Свежият въздух възвръща малко бодростта му, избистря погледа му. Става му приятно да гледа плъзналите по улицата хора. Сякаш неясният шум от тълпата, трамваите, автомобилите, самото движение го възвръща към живота. Той усеща рамото на сина си до своето рамо.

— Как е тя? — запитва неочаквано Желю.

— Добре е — отвърща оживено Павел. — ~~Вчера я~~ *работи* ~~провъзгласиха~~ за отличничка. От завода им дадоха банкет ...

Това напомняне отново възвръща Желю към мрачните му мисли и той побързва да запита отново:

— А ти?

Двамата са видимо спокойни, гласовете им издават близост и загриженост един към друг.

— Объркан съм — признава си откровено Павел.

От този отговор и Желю се обърква.

— Не си вече малък — казва гузно той. — Трябва сам да разбираш много неща.

— Не мога ... Умът ми не го добира ...

Желю се махва от прозореца, взема цигарите си от стола до креватата и отново запалва.

— Ти на двайсет и четири стана ли? — запитва той.

— Двайсет и пет.

— Като станеш на петдесет, ще разбереш.

— И ти ли си уморен? — запитва почти иронично Павел, като оглежда здравата му, силна фигура.

— Аз? Не! Никога не съм имал толкова сили и енергия. Напротив, страх ме е, че ще умра, без да съм изстискал всичко от себе си.

— Тогава работи! — извиква непринудено Павел.

Желю се намръщва.

— Ами аз да не седя?

— Това не е работа за тебе — казва уверено Павел. — Не трябваше да напускаш професията си.

— Стига ми толкова — намусва се Желю. — Цял живот дивях по балканите...

— Значи, си се уморил? — повтаря Павел.

— Не съм... — повтаря и баща му, като набляга на думите си. — Но това са петдесет години. Какво знаеш ти. За смърт даже и през ума не ти е минавало...

— Минавало ми е — прекъсва го Павел.

— Партизанството е друго нещо — досеща се Желю. — И от най-тежкото сражение човек се надява че ще се измъкне. А от старостта няма спасение. Тук героизъм не помага. Още пет-десет години и — край.

Павел е поразен от думите на баща си и побързва да го спре от понататъшното мъдруване.

— Велко знаеше, че ще загине.

Желю тръсва глава.

— Това е друго... Тогава беше борба... революция... Но сега... в мирно време...

— ... Можем да си зарязваме работата, когато си щем — да мислим само за своето спокойствие — допълва го иронично Павел.

— Това са измишльотини на Петко — отсича баща му. — Кой му е виновен, че мисли само за ранения си крак и се озлобява срещу всички... Човек не може да се усмихне от него... Веднага ще го изкара битово разложен.

— Значи, заслужава да бъде изключен?

— Да не мислиш, че ми беше леко да направя това предложение... Но сега няма по-страшна язва от завистта на неудачниците, от клюкарите...

— Колко лесно ви излизат от устата лошите думи — казва скръбно Павел.

— Е, да, той сигурно ти е наговорил за мене още по-страшни неща. Дето се вика, пази ме, боже, от приятели — от враговете сам ще се пазя.

Павел се разхожда из широката стая, изгубил желание да продължава този безполезен разговор, но погледът му пада на големия къс руда, оставен от бай Станю.

— Бай Станю ли го донесе? — запитва оживено той, като разглежда рудата с удивление. — Желязо, нали?

— Брей, пък всички станахте все учени — нацупва се Желю, но Павел не обръща внимание на това.

— Знаеш ли, че Шели е повдигнала въпроса пред научно-техническия съвет да се изпрати нова експедиция около бай Станювото село. — съобщава равнодушно той.

Желю трепва.

— Е та?

— Можеш да ускориш работата — казва Павел просто, загледан в рудата.

— Аз още навремето дадох доклад.

— Отрицателен — прекъсва го Павел и приближава към него. — Татко, помисли поне за себе си, без самолюбие, без гордост . . . Всички са убедени, че новата експедиция ще завърши с успех.

— Много хубаво — отвърща недружелюбно баща му.

— Ами Петко? — засича го Павел. — Той ще излезе прав . . . Неговите обвинения ще излязат верни . . . Напразно и погрешно ще бъде неговото уволнение, решението за изключване.

Желю се чувства притиснат от сина си, от неговите остри и бързи нападки и за да се отърве от острия му поглед, сяда на кревата. Но Павел не го изпуска и сяда до него.

— Още можеш да излезеш с чест от тази история, татко . . . В партията винаги вярват на смелата и искрена самокритика . . .

— Иди си — изсъсква Желю. — Върви си . . . Още не съм стигнал дотам акъл от келешки да вземам.

— Ще си ида — казва огорчено Павел и бавно става. — Тогава ти трябва да дойдеш при мене . . . в районния комитет. Възложиха ми да се занимавам с изключването на Петко . . .

И излиза.

Желю остава пак сам. Само че сега главата още повече го боли, в гърлото му се надига отвратителен вкус и някаква огромна тежест го притиска навсякъде . . . Грохнал и безпомощен, той се отпуска по гръб на леглото.

Надвесена над умивалника, Величка мие натрупаните съдове с такива бързи и груби движения, че изглежда чудно как малките, крехки чинии минават здрави през огромните ѝ ръце. Зад нея се разхожда загрижено Ванката, рови с пръсти буйната си коса, пухти, пъшка и от време на време поглежда с надежда към жена си.

— Ей, че си и ти жена! — извиква най-сетне той и разперва безпомощно ръце. — Ами кажи какво да правя най-после!

— Нали казах! — отвърща троснато Величка и без да го погледне, продължава да трака с чиниите.

— А, каза! — намусва се Ванката. Лесно ти е на тебе. Ами тия „лъвчета“ кой ще ги храни?

— Голяма работа! Като беше партизанин, кой ги хранеше?

— Тогава беше само Огнян, а сега, като са три. Виж ги, какви са хубавци, какви са послушни само — умилява се Ванката. — Как да не помисля за тях, кажи де?

— А, много са послушни, не дай боже! — махва с ръка Величка и сапунената вода се стича по лакетя ѝ. Но като поглежда към децата, които седят на кушетката едно до друго, чинни и хрисими като три ангелчета, крясва им: — Каква сте се укумили, бе, да не сте болни?

Укротените „лъвчета“ се спогледват и отговарят само със свенливи усмивки.

— Желю е голям човек — продължава да разсъждава Ванката. — Има връзки, думата му се чува . . . Ще вземе да ми духне под опашката, както направи с Петко. . . А пък да говоря против Петко, не е честно. Не мога да си кривя душата! Що ми трябва да се бъркам в тия

работи!... Ще му кажа на Павел: „Вие сте партийци, разбирайте се помежду си. Оставете ме мене, безпартийния, настрана... Не обичам да се меся в чужди работи.“

— Не си безпартиен ти, ами си мухльо — наругава го сърдито Величка.

— Е, баш така няма да кажа, ама така ще дам да се разбере — оправдава се мъжът ѝ.

— Като не си партиец, не си ли им другар? Не сте ли се били заедно?

— Тогава беше друго — подвива врат Ванката. — Тогава бяхме все равни... Сега един по-горе, а друг по-долу... Това има значение...

Но жена му го прекъсва ядосано:

— Аз ще ти кажа кое има значение... Да отиваш веднага в районния комитет и да си кажеш, което ти е на устата, докато не съм отишла аз...

— Добре, бе, чакай де, ще помисля и ще реша — дръпва се уплашено Ванката.

— Брей, пък много почна да мислиш... Толкова сърце нямаш ли?

— Имам, имам сърце аз, ама и къща имам... — изпъшква Ванката и сяда замислено на стола до масата.

Сяда, но веднага скача със страшен крясък, хваща се за панталоните и извиква през сълзи:

— Ох, какви са тия габърчета на стола, бе?

Величка извърща убийствения си поглед към кушетката.

Трите „лъвчета“ седят невъзмутимо и я гледат със свенливи усмивки.

*

В коридора на районния комитет на Партията. Подпрял гръб на стената, Петко чака и от скука навива пропуска си на масурче.

От стълбите в коридора изскача Желю и неволно спира, смутен от неочакваната среща.

— Здравсти...

— Здравсти.

Желю минава край Петко и като решава, че е по-удобно да гледа навън, спира се до прозореца. Петко продължава да навива и развива масурчето, забил поглед в земята. От вратата до него едва се чува нервиран глас:

— Не... Не.

*

— Не... В никакъв случай — вика нервираният Павел по телефона. — Няма да пипате стаята... Е?... Както, като е самотна бабичката? Тя не е ли човек?...

Павел тропва слушалката, вдига възмутено вежди и казва на себе си: — Ама ха, де!

Пред него седи Людмила. Облегната с лакет на бюрото му, тя смуква страстно от цигарата си и щом Павел слапа телефонната слушалка, продължава с равен апатичен глас прекъснатия разказ:

— Като казвам, че е подлец, аз имам основание да твърдя това. Никой не го познава по-добре от мене... Аз му вярвах... Ама как може... директор на предприятие, партиец, бивш партизанин... Как да не повярвам. Аз въобще съм малко наивна... Това е мой недостатък... Но това значи ли, че трябва да се подиграе смен... Вие не го познавате...

— Извинете, а защо сте мълчали толкова време? — прекъсва я Павел, като прави нечовешки усилия да бъде учтив.

— Да, мълчах — признава Людмила. — Все пак аз имах някакви чувства към него... Но когато научих, че ще го обследват, рекох си... Аз съм безпартийна, но си рекох: Людмила, ти не трябва да криеш нищо от Партията. Партията е като майка. Трябва да ѝ разкриеш истинския лик на тоя...

— Ясно — тропва по бюрото Павел и става. Людмила зяпва, за да каже още нещо, но Павел повтаря енергично:

— Ясно! Ясно! Ще проучим въпроса. Благодаря ви. Довиждане. Людмила стисва ръката му.

— Довиждане, другарю!

Врътва се кокетно и затропва към вратата.

През коридора тя минава, без да се обръща, без да забележи никого, с гордото самочувствие на жена, у която се заглеждат...

В коридора освен Желю и Петко чака вече и Шели. Оттам, където изчезва красавицата, се задава бавно и нерешително Ванката.

В кабинета Павел още не може да се опомни от кошмарната си посетителка. Неочаквано може би и за самия него ръката му се протяга към цигарената кутия, забравена от дамата поради внезапното ѝ тръгване. Пръстите му неумело вземат една цигара, пххват я между устните му и потърсват кибрита. Зацалва цигарата, смуква късо и веднага издухва едно бяло облаче. Седнал с един крак на края на бюрото, Павел навярно дълго би седял така, потънал в мрачна главоблъсканица, ако не звънва телефонът.

— Да — извиква раздразнено Павел, но веднага напрегнатото му лице се отпуска, успокоява се и добива такъв щастлив младежки израз, сякаш никога не е било набръчквано от грижи.

— Кремена! — възкликва радостно Павел, като мачка цигарата в пепелника. — Здравей!... Добре, че се обади... А? Така. Просто ми беше нужно... Честна дума... Точно така... Какво? :: Кажи ::; Сериозно ли? — извиква той. — Кой ти каза?... Е?... Значи ~~решиха~~ да замине нова експедиция!... Това е много хубаво, това е чудесно, Кремена!...

*

Нощта заварва Павел и Кремена в парка. Те вървят по безлюдната алея, потъват в дългите черни сенки и изплуват в сините лунни петна. Вървят, хванати за ръце, и мълчат. Мълчат в тая тиха, спокойна нощ и високите дървета, и ниските розови храсти, и празните пейки. Мълчат бронзовите сърнички и катерички, мълчат и малкото влюбени двойки, сякаш вкаменени тук-там до някое дърво или пейка. Само някъде далеч свири оркестър, но той още повече подчертава близката тишина.

Малката топла ръка на Кремена трепва в ръката на Павел.

— А татко? — запитва тя.

— Петко нарече баща ми кариерист — разказва Павел спокойно и хладнокръвно, отпочивайки от тежкия ден. — Татко пък му крясна, че е сектант. Петко се развика, че предпочита да е сектант, отколкото да яде и пие с фашисти. Въобще стана една бъркотия. Всички викаха и никой никого не слушаше...

— А баща ти?

— Най-накрая тръшна врата и си отиде.

Кремена потреперва.

— Студено ли ти е?

— Сложи си ръката на рамото ми — помолва тя.

Павел я прегръща и двамата бавно потъват в мрака.

*

Между два големи, ярки стъклени глобуса, напълнени с червена и жълта вода, се протяга една огромна космата ръка и подава чаша с шумящ сироп на друга ръка — бяла и нежна, с тънки дълги пръсти.

Людмила изпива сироп бавно, на големи глътки, а Марков хвърля няколко стотинки на мокрия тенекиен тезгях и те тръгват отново по широкия тротоар на оживената улица.

— Нямах си представа колко страшно беше — хленчи Людмила и нервно стиска лакетя на скулптора. — Аз му говоря, говоря, а той ококорил насреща ми ей такива очи и не мога да разбера подиграва ли ми се, презира ли ме... И колкото повече ме гледа, аз все повече говоря...

— И все повече глупости плещиш — прекъсва я иронично Марков.

— Вярно е, оплетох се! — изохква Людмила. — Противно е да говориш и да виждаш, че не ти вярват... Какво ще правя сега, помогни ми!

— Бедният Желю!... — надсмива се Марков. — Жената, която можеше да обикне, първа хвърля камък срещу него... Знаеш ли какво ще бъде най-добре, Людмила? Не мислиш ли, че е неудобно да се срещаме... и за двама ни... Аз все пак съм приятел на Желю...

— Ах, подлец! Егоист такъв! — изсъсква Людмила и спира. — Мислиш, че ще му се размине?... Надявай се... Внимавай само този път твоят нюх да не те излъже...

Врътва се и бързо пресича булеварда...

Марков поглежда след нея със снизходителна усмивка и се обръща да кривне в напречната уличка, но се сблъсква в рамото на един минавач.

— О, пардон!

— Моля, моля! — измърморва Петко и намества патерицата си.

— Другарю Дамянов, добър вечер! — възкликва изненадано Марков.

Петко кимва с глава и иска да отмине, но скулпторът тръгва редом с него.

— Много съжалявам... Зле ли ви блъснах? Бях се загледал...

— Моля ви се, аз също се бяха замислил нещо — отвърща сухо Петко, като се надява, че с това срещата им ще завърши. Но Марков съвсем естествено намалява крачките си, за да вървят заедно.

— Затова пък тъкмо навреме се срещаме... Даже се канех да ви потърся тези дни.

Петко го поглежда учудено.

— Да, да — продължава Марков. — Искам да ви помоля да наминете край моето ателие... Само да зърнете фигурата за паметника... Вярвам, че ви интересува... А за мене вашето мнение е много ценно. Може да поканите и други партизани... Това е наше общо дело...

Но Петко върви, загледан в тротоара, и даже не го слуша. Марков усеща това, но преодолява неудобството.

— Наистина Желю също е партизанин и следи работата отблизо, но все пак имам тревоги, колебания...

Чак сега Петко отново вдига глава.

— Да — приближава към него Марков, — не мога да обясня, но чувствавам... Желю се е отдалечил от партизанския дух някакси... Не може да трепне, да се развълнува...

— Вие накъде сте? — запитва сдържано Петко, като използва ъгъла, за да се раздели, но скулпторът се прави, че не разбира.

— Бих ви придружил... Аз съм свободен...

И пак тръгват.

— Знаете ли — усмихва се Марков, — мисля, че властта му е замаяла малко главата. Можете ли да си представите — той сам поиска да ми позира!... Докъде стига суетата, нали?... Елате, елате, ще ми помогнете да изправим грешките...

— Вижте какво, другарю Марков — не издържа най-после Петко. — Вие срам нямате ли?

— Моля — стресва се Марков. — Не разбирам... Аз си позволих съвсем дребна забележка... Нима трябва да се крият грешките?... Аз ако ви кажа всичко, което знам, за главата ще се хванете... — подшушна многозначително Марков.

— Моля ви се, млъкнете! — казва строго Петко.

— Не ви разбирам — разперва ръце Марков. — Вие сам сте негова жертва. Той се замозабрави. Защо трябва да се крие...

— Това вас не ви засяга! — наостря се Петко.

— Защо се преструвате? — ядосва се и Марков. — Всички знаят как сте се ругали днеска...

— И вие си въобразявате, че също можете да ругаете, нали? — прекъсва го с презрение Петко.

— Защо, нямам ли право да критикувам?... — опитва се да възрази Марков, но Петко почти крясва, треперещ от гняв:

— Нямах право, гад! Може да се караме, да се бием — ще мълчиш!

Петко пристъпва към него и възбудено потропва с патерицата си по плочите.

— Ние един за друг кръв сме проливали, глупак! Никога нищо няма да разбереш... Махай се!

Лицето на Петко се сгърчва от отвращение.

Павел и Кремена вървят из парка бавно, притиснати един до друг.

— Павле!

— А!

— Нали ние няма да станем такива?

— Какви?

— Такива... объркани...

— Татко каза, че като стана на 50 години, ще го разбера.

— Никога — казва запалено Кремена. — Винаги ще бъдем ясни, открити, весели... Нали?

Павел спира, повдига лекичко брадичката ѝ, целува нежно очите ѝ, после устните... Кремена заравя пръсти в косата му и го притиска към себе си силно и всеотдайно.

— Кремена — казва тихо Павел, когато тръгват отново, но чува как гласът му се спира в гърлото. — Кремена, не мога без тебе. И когато ми е мъчно, и когато ми е весело...

Девојката изкачва каменното стъпалце на детското игрище, обръща се към Павел, хваща с две ръце лицето му и го целува.

— И аз — казва просто тя.

Те вървят между детските люлки и пързалки, но не забелязват пясъчната кошарка и Кремена се спъва. Павел я прегръща през кръста, с другата ръка обхваща коленете ѝ и я вдига до гърдите си.

— Павле, не! — смъря го Кремена и той я поставя върху железното колело на една детска въртележка. Девојката седи, държи горещите му ръце и двамата дълго не откъсват погледите си един от друг.

— Кремена...

— Какво?

— Нали искаш?

— Какво?

— Да се оженим — казва Павел неочаквано и съвсем просто.

— Глупчо! — засмива се искрено Кремена. — Аз заминавам на стаж.

— Какво от това? Ще се оженим и ще заминеш.

— И ще ме забравиш — дразни го момичето.

— Глупости.

— Аз не съм за семейство — казва изведнъж Кремена. — Аз съм геолог... Цял живот ще бъда на път...

— Какво от това — учудва се Павел. — Ще ходиш и ще се връщаш... Ами аз? Днеска съм тука, утре може да ме пратят в Родопите, после на село... Където каже Партията...

— Ще бъдем във вечно движение. Перпетуум мобиле! — чуква го по носа Кремена.

— Ще се разделяме — казва Павел и завъртва железното колело — и ще се връщаме един към друг.

И наистина Кремена прави един кръг върху колелото и отново застава с лице срещу него. Това го развеселява.

Павел тласва отново въртележката — този път по-силно.

— Ще се разделяме... и ще се събираме!...

— С влакове, с автобуси — вика весело Кремена. — Ще бъдем семейство на колела.

Павел продължава да тласка колелото и то се върти все по-силно и по-силно.

— Спри! Спри вече — смее се Кремена.

— Съгласна ли си? — пита Павел и засилва още повече въртележката.

— Не още! — вика момичето, но главата ѝ се замайва, почва да губи равновесие и удря на молба:

— Ох, спри, спри! Падам!

— Съгласна ли си? — вика пак Павел, неумолим и весел, като продължава да върти колелото.

— Не, не — моля ти се, падам! Ох — писка Кремена, отметнала назад главата си, с разрошена от вятъра коса, но Павел е жесток и тя се предава: — Да, да... Съгласна!

И вече всичко — звездите, дърветата, Павел — хуква в шеметен бяг около главата ѝ, тя потъва в някаква бездна и безпомощно ляга върху железата.

Павел също скача върху въртящото се колело и се изтяга на гръб срещу Кремена. Дватамата лежат с глави, събрани в центъра, така че той чувства ласката на косите ѝ, а тя — топлината на замореното му лице. И отново всичко потъва в предишната тишина.

Само някъде далеч свири оркестър...

*

В коридора на Минно-геоложкия институт група младежи и девойки са се струпали пред една от вратите. Бутат се, подскачат, някой припява нещо и все поглеждат нетърпеливо към вратата. В тази бъркотия малкото момиче с големия букет се оказва избутано назад. Но когато най-после вратата се отваря, понася се тревожен шепот:

— Букетът... букетът...

От залата излиза пъстра публика от мъже и жени, строги професори и бърбиви студенти. И някъде между тях се мярва Шели. Почервяняла от смущение, тя свенливо подава ръка, като се върти с цялото си тяло ту на една, ту на друга страна, за да бъде учтива с всички, които я поздравляват.

Още не излязла в коридора, и пред нея се мярва един букет, после десетки ръце я вдигат във въздуха.

— Да живее другарката Шели Данон! Ура! — вика някой от студентите и гръмко „Ура“ изпълва коридора. Весели, радостни, младежите я отнасят до-кабинета и чак пред вратата я пускат да стъпи. И един по един с учтиви усмивки и погледи, изпълнени с обич и уважение, те ѝ стискат ръката.

— Честито, другарко Данон!

— Честито!

— Честито!

— Благодаря ви, другари! Извинявайте — може да каже силно развълнуваната асистентка и отваря бавно вратата.

В тихия, пуст кабинет тя оставя на дълагата маса букета и сядна на стола кротко, смирено, с ръце, отпуснати в полата ѝ, и с лице, огряно от щастлива усмивка.

След малко става уморено, взема жакетчето си от закачалката, букета и излиза.

Коридорът е вече пуст. В тишината отеква само бавното, ритмично потропване на нейните остри токчета.

Все така бавно тя слиза и по широката стълба.

А на изхода я чакат нови вълнения — Ванката, Люба и Петко идват насреща ѝ и се усмихват.

*

Една бутилка с гръм се отваря и бялата пяна на шампанското облива ръцете на Ванката.

— Бре, да му се не види, като карлюк гърми — извиква той възхитен и напълва три чаши.

Подава едната чаша на Петко, който е полегнал на кревата, другата — на Шели, седнала до кревата на болния, а третата сам вдига високо.

— За кандидата по химическите науки Шели Данон, за партизанката Светла — извиква тържествено той и добавя съвсем тихо: — До дъно!

Звънват трите чаши и опразнени на един дъх, Ванката ги взема и напълва отново.

— За живот и здраве на всички! — благославя отново той и този път единствен изпразва чашата си. Но от бързането ли или от това, че в този миг в стаята влиза жена му Величка, той се задавя и тя се спуска да го тупа по гърба.

— Ей, невидяло, ще се удавиш, бе!

— Величке, не може, ще се чукнеш с Шели! — извиква окуражен Ванката и посяга за нова бутилка от масата. Но Величка му я изтръгва от ръката и го смразява с убийствения си поглед.

— Трай бе, остави и за другите.

— Как е качамакът... става ли? — обажда се от леглото Петко.

— Водата vri вече — отвръща Величка и взема няколко кесии с брашно. — Ще можеш ли да станеш или тука да ти донесем?

— Ще стане... ще стане — казва ободряващо Шели.

Петко кимва с глава и Величка излиза, като не забравя да хвърли един предупредителен поглед към Ванката.

Шели поглежда малкия си часовник.

— Павел още го няма.

— И Желю... — казва просто Ванката, но понеже и двамата извръщат погледите си към него, добавя някак гузно: — Поканих го да дойде...

— Чудесно! — възкликва искрено Шели. — Обеща ли?

— Заради тебе се съгласи...

А на двора, зад малката двуетажна къща, сред овощните дървета и храстите, е наскладен огън. На дебел прът, подпрян на два чатала, виши черен бакър, напълнен догоре с качамак. Вечерта вече е обвила в

здрач градината и само огънят чертае неголям светъл кръг. Край огъня са приседнали на две тухли Люба и Величка, която от време на време разбърква качамака и говори кротко, поучаващо.

— Аз често му викам на моя. А бе, какви сте такива хора — целия свят можете да подредите, себе си не можете. Ами той без мене ще пропадне. Все трябва да му кажа — това прави, онова не прави. Беля ми е, ама затова пък... Величка свива юмрук, за да покаже как държи Ванката...

Люба се засмива тихо.

— Мъжете въобще трябва да се водят. На тях само перченето им е голямо. Да не съм Величка, ако не ти върна Желю, мек като памук. Само ми кажи...

Люба пак се усмива, но възразява:

— Със сила семейство не се крепи...

— У, че аз моя с пръст не съм го пипнала... Да го сваляме ли?... — Величка близва малко качамак от бъркачката и извиква: — Ванка-а-а!...

И Ванката веднага дотърчава с лъжица в ръка.

— Стана ли?

— Свали котела!

След малко доуцуква и Петко, подкрепян от Шели. Настанява се до огъня и почва да му слага дебели, сухи клони.

— А така, Петко, старият занаят! — казва Ванката и сваля котела на земята.

— Без пушек! — спомня си Вела. — Имаше две системи — по едната дърветата се редяха на пирамиди...

— А по другата — на паралелолипед — довършва Ванката. — Много мъчна дума! Доде я науча, зор видях! — Как ще ядем качамака — по партизански ли?

— Нищо подобно — като хората! — извиква Величка, която е ходила в къщата и се връща пак с разни кутии и пакети. — С масло, захар и орехи.

— Ха така, де, да разберем, че сме на власт — разперва ръце мъжът ѝ.

Шели поема от Величка пакетите и ги слага на земята.

— Колко масло? — пита тя и загребва с лъжицата от една кутия.

— Пет лъжици — отвръща делово Величка.

— Шели, тури и една прибавка заради времето, когато не сме яли нищо — обажда се Петко.

— Вярно! Ха така — насърчава я Ванката.

— Захар? — пита Шели.

— Една водна чаша.

— И още една заради гладорията — извиква Ванката.

— Майчице — удря се по челото Величка и всички се извържат към нея. — Ами сол щях да забравя — за вкус.

— Колко? — пита Шели.

— Една лъжичка...

— И още една... — вика Ванката, но всички го прекъсват с дружен вик:

— Не!

Тъкмо стихва сърдечният им смях и някъде встрани, от тъмнината долита критичен глас:

— Ех, таварищи, таварищи, язък за брашното. Гледам ви и сърцето ми се къса.

„Таварищите“ се оглеждат наоколо и най-после забелязват зад един отворен прозорец на съседната кооперация, която обгражда двора от едната страна, да стои и да преглъща на едро, на едро някакъв мъж — висок и толкова слаб, като че ли цял месец не е ял.

— Хайде бе, ти па отде се взе такъв специалист? — обижда се Величка.

— Сладък качамак само децата ядат — впуска се в спор непознатият. — За сериозни хора е соленият — със сиренце или с пържени сланинки.

Той изрича всичко това сериозно и важно, като че ли е някаква научна сентенция.

— Къде пък я изучи тая наука, бе таварищ? — провиква се Ванката.

— Къде? Па ходил съм и аз по горите преди години.

— Тоя е от нашите — казва Петко. — С кой отряд?

— Със средногорците.

— Ние пък сме балканци — комшии! Какво стърчиш горе, бе! Я ела при нас да си разберем от приказката — виква му Ванката и човекът изчезва от прозореца.

Величка раздава на всеки по една лъжица.

— Хайде, хайде, примъкнете се по-наблизо.

— Павел, защо ли го няма още? — одумва се Люба.

— Ха, здравейте! — идва през това време непознатият и се ръкува поред с всички. — Все шумкари... Ама че хубаво сте намислили.

Вместо да се ръкува, Величка му пхва в ръката една лъжица.

— Опитайте от сладкия...

— Няма как... по тактически съображения ще направя този компромис...

— Хайде, заповядайте.

Шест лъжици бръкват едновременно в котела.

— Е та, по какъв случай? Или просто така — запитва непознатият с пълна уста.

— А, не е просто така, — отговаря Ванката и посочва Шели. — Другарката... Това е банкет в нейна чест. Защити дисертация — с отличие.

— Браво! — плесва с ръце непознатият. — Значи, победа на мирния фронт.

— Наистина, че по-хубав банкет от тоя няма. И вкусно, и... някакси особено — казва смутено Шели.

— Каква хубава вечер излезе тая — усмихва се доволен гостът. — Директор съм на текстилна фабрика. Днес беше много напрегнат ден. Върнах се у дома и ми е нещо леко, весело... Просто така — без особена причина. Случва се понякога така — след напрегната работа. А къщи — пусто. Жената и децата са на курорт...

— Ей, оставете на Павел — предупреждава Величка.

— Много е хубаво това, че се събирате, че живеете дружно . . . По-някога ми е мъчно, че моите другари от отряда не са в София.

— Яж, яж — подканя го Величка, но гостът отдавна е оставил лъжицата.

— Много е хубаво . . . — повтаря замислено той.

— — — — —

По улицата пред къщата върви Желю. Приближава до портата и спира нерешително. Стои, пригласява с ръка косата си, посяга да отвори, вратата, но не се решава. Връща се назад няколко крачки и изведнъж чува песен. Пейт партизаните в двора. Пък и песента позната, партизанска . . . И Желю отново застава пред вратата. Но тъкмо да натисне, забелязва две фигури — Павел и Кремена — да идват насам . . . Бързо се извърща гърбом и се отдалечава . . .

— — — — —

Изоставили празния котел, партизаните са налягали около огъня и сенките им трепкат по околните храсти. И тихо, тихо звучи песента:

Пушка пукна, море, пиле Стано,
из гора зелена,
та удари, море, пиле Стано,
най-добрия юнак.
Юнак викна, море, пиле Стано,
та гората екна:
— Носете ме, море, пиле Стано,
до път, до кръстопът.
Там, де падна, море, пиле Стано,
там ме заровеете.
На глава ми, море, пиле Стано,
цвете посадете,
на крака ми, море, пиле Стано,
байрак забодете,
за байрака, море, пиле Стано,
коня ми вържете!
Кон да цвили, море, пиле Стано,
байрак да се вее,
цвят да цъфти, море, пиле Стано,
гроб да хубавее!

В двора бавно влизат Павел и Кремена. Те приближават тихо, почти на пръсти, сякаш се страхуват да прекъснат песента . . . Павел носи голям куфар. Оставя го на земята, приближава до групата и като ляга на лакет, запява заедно с другите. Кремена остава права, обвила с ръка стъблото на ябълката и обгърнала с поглед малкия хор.

Дълго след като свърши песента партизаните мълчат от страх да не изчезне това хубаво чувство, породено от спомените . . .

Пръв скача Ванката.

— Павел, внимавай, пише ти се закъснение . . . Качамакът вече изстина . . .

— Закъснение може — вдига ръка Павел, — дамо майка и Петко не кажат, че сме подранили . . . Ние се оженихме . . .

Кремена приближава до него и той я прегръща през раменете.

Петко и Люба несъзнателно обръщат очи един към друг. Величка плясва изненадано с ръце, а Шели се спуска към тях и ги прегръща.

— Честито... честито... Много се радвам, Кремена! Даже хич не е рано...

Ванката изтичва в къщата, взема пълната бутилка с шампанско, няколко чаши и тичешком се връща. Люба, Петко, Павел и Кремена са се скупчили един до друг.

— Ама, че сватба... Защо не казахте... — тъхка се Петко. — И точно сега — преди заминаване...

— Лоша сватба няма... Само здрави да сте — притиска ги към себе си Люба, но изведнъж се дръпва уплашена.

Точно до ухото ѝ Ванката отпушва шампанското и го разлива в чашите, наредени на тревата.

— Думата за приветствия се предоставя на нашия многоуважаван гост — обявява шумно Ванката и раздава чашите сред аплодисментите на другарите си.

— Доколкото разбрах, тук май сватба стана — излиза по средата на кръга гостът.

— Нещо такова — засмива се Павел и притиска Кремена.

— И куфар някакъв виждам — продължава гостът. — Път, значи, ще има...

— Позна — заливат се в смях Павел и Кремена. — Утре рано Кремена тръгва с експедицията...

— Е, че какво — всичко е наред. Млади хора... път — на нас какво ни остава? Да пожелаем този път да бъде лек... или не, нека бъде по-труден, стръмен... Стръмният път винаги води нагоре... Нека да е щастлив и дружен... Това е...

Всички изръкоплясхват радостно и даже Величка най-последно преодолява леката си неприязнь към госта, който не одобри качамака ѝ, и първа се чука с него.

— — — — —

А на отсрещния тротоар на улицата Желю се разхожда предпазливо и не може да се реши да влезе. Само понякога откъм двора до него долита откъснат вик или весел смях...

*

На другия ден.

В ателието на скулптора. Желю се мята върху кушетката ту на една, ту на друга страна като трескав. Стиснал зъби, той мълчи, и само понякога надует гърди и изпъшка тежко, тежко...

— Стига де, стига! Ще издъниш кушетката — казва отегчено Марков, който се върти около фигурата. — Да беше отишъл...

— Ще ида! — изръмжава Желю. — Да не смеем да се погледнем... Да мълчим, или пък най-много да се скараме... От чужди хора да науча, че синът ми се оженил!... Пфю!...

От яд Желю така стоварва своя тежък юмрук върху хълбока си, че чак зажумява от болка.

Марков поглежда към него, но като не намира какво да му каже, махва с ръка, грабва един чувал и излиза.

Желю захлупва лице в одеялото на кушетката и кръстосва ръце над главата си, но тя бучи, боли и той отново се обръща по гръб. Но изведнъж се облепва глупаво и скача.

На вратата на ателието стоят Павел и Шели. Те влизат вътре и Павел му подава ръка:

— Здравсти, татко!

Желю подава, по-право пхва безжизнената си ръка в неговата, ръкува се и с Шели и без да каже нещо, се оттегля в единия ъгъл на ателието, като напразно се мъчи да си намери някаква работа.

Още нищо не са му казали, но той чувства как непреодолима злоба се надига в него.

— Татко, аз се ожених — казва Павел.

— Научих от хората. Добре, че чуждите повече се грижат за мен.

— Не е така, Желю. Никой не знаеше — намесва се нерешително

Шели. — Снощи ние те чакахме...

Желю се обръща към нея с насмешка.

— Чакахте ме? За да ми кажете колко съм-затънал в тинята. Да ми подадете ръка?

— Желю, как не те е срам! — казва му кротко и огорчено Шели, като издържа гневния му и подигравателен поглед.

Но Желю, колкото повече говори, толкова по-се озлобява. Той не вижда никаква опора ни в себе си, ни в някой друг и затова предизвикателството, безмислената караница е единственият му начин на спор.

— Я ми кажете защо сте дошли? — запитва ги той, като че иска да каже „вървете си“.

— При теб — казва все така спокойно Павел.

— Аз си имам дом.

— Нямаше те... Ходихме... Пък и искахме да видим паметника...

— А, сетихте се... Толкова време и най-после благоволихте... Може би това е нужно за досието? Нали ме обследвате — подитрава се Желю.

— Татко! — спира го Павел.

— Защо говориш така? — обижда се Шели. — Вие криехте всичко от нас... Вие не искахте да ви се бъркат много хора.

— Шели, ти на „Ви“ ли ми говориш?

— Вие — двамата... Ти и твоят Марков.

— С каква омраза само рече „твоят Марков“ — надсмива се Желю, но изведнъж се сеща нещо. — А може и затова да сте дошли? А? Да видите къде конспирирам с фашисти...

Див блясък пламва в очите на озлобения самотник и той кръсва:

— Хайде де! Какво чакате? Търсете... На...

Възбуден, озлобен, той смъква одеялото от кушетката и го хвърля на земята, дръпва платнището от фигурата, спуска се към стария скрин.

— Може да има адски машини, бомби, взрив!... — крещи самозабравилият се Желю и вади от чекмеджето вехториите. От напрежението, от нервната възбуда лицето му се покрива с алени петна и едри капки пот бляскат по челото му.

И изведнъж ръката му напипва пистолетчето.

— А, ето, ето и оръжието. Това жалко, счулено нищовче — разсмихва се иронично той и пхва пред лицето им треперещата си длан, на която лежи красивото посребрено пистолетче със седефен приклад.

Но смехът бързо се смъква от устните му. Шели посяга към ръката му, взема в малките си шепи пистолетчето и като го гледа с ужасените си очи, полита напред...

Павел едва успява да я задържи. Желю се спуска да му помогне, но среща гневния поглед на сина си.

— Това е нейното пистолетче — изсъсква през зъби Павел.

— Навън... моля ви се, навън!... — прошепва Шели.

Желю остава по средата на ателието, ням и безчувствен, сякаш никаква мисъл не тревожи сега уморената му глава.

Но в ателието дотичва разтревожен Марков.

— Какво се е случило? Какви бяха тези хора? Чуваш ли, Желю — почти крясва той, но изведнъж зърва разхвърленото чекмедже на стария скрин. И още преди да успее да извърне приbledнялото си лице към Желю, усеща как тежката му длан се стоварва със страшна сила върху него.

— Не съм виновен... не съм... Аз бях мобилизиран! — крещи уплашено Марков и залита назад.

Но Желю се спуска върху него с плесници, с юмруци, бие го, където завари, жестоко и безмилостно, както се бие враг...

Желю се прибира направо в дома си. Влиза с тежки, тремави крачки, съсредоточен, като че ли е събрал всичките си сили само с една цел — да върви. Той се блъсва във вратата, закача и повлича след себе си покривката на масата, събаря един стол, но все върви — бавно, несигурно. Той спира чак пред големия гардероб и притиска горещото си чело в хладната дъска. След малко се изправя, подпира се с една ръка, а с другата отваря скърцащата вратичка. Но изведнъж зърва върху гардероба белия макет на паметника. Присяга, взема го и с ръкава си грижливо го изчиства от праха. Постава го отново на мястото и бръква в гардероба. Изважда стражарския брич, войнишката куртка, ботушите...

Сега пак някой звънва на входната врата. Това отново мобилизира силите му. Той оставя дрехите на масата и на пръсти безшумно отива до входната врата. Вдига бронзовия клепах на шпионката и поглежда. Малкото кръгче се запълва от сбръчканото, брадясало лице на бай Станю.

Пак се звъни. Желю уплашено, но пак така безшумно се изтегля назад. Връща се в стаята, сяда на кревата и замръзва с наострен слух.

Тишина. Пълна тишина. И вече никакъв звън. Желю затваря полета на вратата на стаята и пак се връща при гардероба. След стария каскет изважда кожен кобур. Измъква бавно черния лъскав пистолет и дръпва кожуха му. Патронът е в цевта. Желю оставя пистолета на масата и пристъпва към радиоприемника. Щраква бутона и започва бавно да движи стрелката, без да погледне в скалата. Радиото бръмчи, пращи, някой се провиква на чужд език, но Желю спира едва когато улавя музика. За секунда-две той даже се заслушва, но веднага се сепва и пръстите му завъртват постепенно бутона. Музиката се усилва, запълва стаята, блъска

се в стените, дрънчи в прозорците... Незвзмутим и безчувствен към всичко, Желю спокойно се връща към масата.

Радиото се тресе, гърми с цялата мощ на високоговорителя, но все пак по-силно от него гърми пистолетът...

*

Люба, красива и силна, въпреки мрачно сключените ѝ вежди, въпреки скръбта в очите ѝ. Тя намокря една кърпа в легена с вода и бавно я изстиска, заслушана в дрезгавия глас зад гърба ѝ.

— ... И понеже др. Желю Павлов не оправда нашето доверие, ние не го считаме за свой народен представител и ви молим, др. председател, да внесете нашето изложение за разглеждане в предстоящата сесия на Народното събрание...

Бай Станю прочита тези тежки думи бавно, с видимо вълнение и те прозвучават като присъда. После той напљунчва пръстите си и белите листове изшумоляват рязко всред тишината в Петковата стая. Един, два, три, четири...

— Това са все подписи... от цялата околия — казва ятакът и поглежда към Петко, който лежи на кушетката, вперил трескавите си, блестящи очи в стареца. Люба присяда до него и мълчаливо слага хладната кърпа на челото му...

Тя извързва към стареца, влажните си очи и казва с укор:

— А ти, бай Станьо? ... Хората съдят лесно... Ти го знаеш отдавна... Трябваше ли да се стигне дотук...

Старецът поклаща обидено глава.

— Аз вас дойдох да питам — казва той с горчивина, като сочи с треперещ пръст Люба и Петко. — Трябваше ли дотук да стигне работата... Рече ли народът да съди — милост не чакай!...

Люба не отговаря нищо и даже не смее да погледне към стария ятак.

Петко се мята в кревата и като зажумява от болка, изпъсква с глас...

*

В болничната стая, осветена от големия провиснал на тавана глобус, всичко в бяло — и стените, и двата железни кревата, и нощните шкафчета. Бяла е престилката, бяла е даже и косата на стария лекар, който омотава с бинт целия гръден кош на Желю. Дребният лекар с мъка подкрепя едрото му тяло, докато го намести върху няколкото наредени една над друга възглавници, и като поема от изправената сестра спринцовката, повдига долния край на одеялото и забива иглата в бедрото на ранения. Желю даже и не усеща — толкова други по-силни болки изпитва той сега. Обърнал глава към стената, той диша тежко, хрипкаво, с отворена уста и така е изнемогнал, че няма сили и воля да намокри с език пресъхналите си устни.

Лекарят кимва с глава на сестрата и тя веднага излиза. После той все навежда към пациента си и запитва внимателно:

— На кого да съобщим?... На някой ваш близък?

Желю само поклаща отрицателно главата си, без дори да го погледне.

Лекарят почаква още малко, но като не получава никакъв друг отговор, сбръща се и излиза. Но вместо да затвори вратата, отваря я съвсем широко. Подава се един бял гръб, след това още един мъж в бяла престилка и двамата болногледачи внасят в стаята носилка с друг болен. Те го вдигат на ръце, слагат го на свободния креват и метват върху него одеялото. Единият от тях взема от носилката една патерица и я обляга до кревата. Болногледачите излизат от стаята, като утаяват силната светлина. Остава да свети само зелената нощна лампичка.

В стаята като че ли няма никого. Зелени стени, зелени кревати, зелени шкафчета. Само между чаршафите се чернеят две глави, а между двата кревата — една патерица.

*

Светлината на следващия ден усилва неудобството от близостта на двамата другари. Отминала е изненадата, отминали са първите непосредствени реакции и сега те лежат, всеки съсредоточен в себе си, уморен от безсънната нощ, изтощен от болките... Само от време на време някой глухо изохква.

— Боли ли? — решава се най-после Петко.

Лицето на Желю току-що е стърчено от болка, но вместо да отговори, той също запитва:

— А тебе?

— И на болка се свиква.

— Новата рана боли по-силно — съгласява се Желю.

— ~~Нали се размина~~ — казва след малко Петко.

— Забравил съм да стрелям.

Чак сега Петко извърща главата си към него.

— В друг се улучва по-лесно... — казва той и пак се заглежда в тавана.

Вратата тихо се отваря и зад бялото рамо на сестрата подава глава Павел. Той пристъпва бързо, тревожно, стисва ръката на Петко и сяда на кревата на баща си.

— Знам... всичко знам — казва ласкаво той, като стиска ръката му. — Не се вълнувай... Сега ти е нужно само спокойствие...

Желю прави усилия да се усмихне, но от това лицето му става още по-тъжно.

— Не искам — пришепва той. — Спокойствието е страшно нещо...

И след малко добавя:

— Честита булка...

— Вече наистина не съм малък — усмихва се Павел и поглежда към Петко. — Кремена е малко щурава, ама нищо... Остави баща си, мъжа си и хукна по балканите... Партизанска щерка!...

Павел изрича това гордо и забравил болничната обстановка, изведнъж се засмива широко и щастливо...

*

На гол планински склон стърчи дървена куличка на геоложка сонда. По широката поляна тича Кремена — нетърпелива, радостна.

Спуска се по склона.

Хлъзга се надолу по изсъхналата букова шума...

Прескача от камък на камък шумния поток в дерето...

Пълзи нагоре по стръмния скат...

И пак излиза на ново било. Поема дъх и хуква с нови сили — пъргава и лека като самия хладен планински ветрец, развял шарената и копринена рокличка.

И изведнъж спира, но само за миг, само колкото да зърне там, в ниското, изпъстрената с народ поляна, и отново побягва напред.

Кремена вече приближава струпалия се народ. Минава край спрелите на края камиони, провира се между пъстрите каруци, разпрегнати една до друга, заобикаля лавките на „Селкооп“, около които се търкалят бурета с бира и мирише на кебапчета. Но сега тук е пусто. Хората са се струпали малко по-далеч — едни са насядали по тревата, други стоят и изпъват шии над главите на по-предните, а и между едни-те и другите се провират немирни деца, гонят се, боричкат се...

Кремена спира до едно дърво, обгръща с ръка дебелилото му стъбло и притихва тръпнеща и щастлива... Там, в центъра на този народен митинг, малко по-високо от другите, стои Павел и говори. Говори про-чувствено, с хубав, плътен глас, който му позволява да не крещи въпреки напрежението, въпреки неудържимата развълнуваност, която с голяма, завладяваща сила прелива и в речта му.

— Стана вече скъпа за нас традиция да идваме всяка година на това място, където нашият народ не веднъж с давал свидни жертви, и да се прекланяме пред подвига на героите. Та нима някога можем забравим Велко, нашия Велко...

Някъде между занемелия народ трудно преглъща мъката си сбръчканият бай Станю. Недалеч от него са Ванката и Величка с трите „лъвчета“, зяпнали в устата оратора. Сам сред поляната стои и Желю, под акача на когото все още се подава бялата превръзка на рамото му...

— ...неговата смела саможертва. Обграден отвсякъде с врагове, сам сред фашистите, той се самоуби. Той посегна на своя живот не от страх, не от безволие, не от душевен смут, а за да спаси нас, своите другари. Можем ли да забравим това!

Всяка дума, всеки жест на Павел Желю приема като жестоко обвинение, като пряка нападка срещу него и почва да се чувства неудобно сред всички тези хора, които като че ли почва да го гледат крадешком, а току виж се и нахвърлят срещу него. И той полека, незабелязано се измъква от широкия кордон около оратора и тръгва нагоре, към големите скали, пръкнали накрай поляната, за да намери и сега убежище сред тях от тежките думи на сина и другаря, както някога от куршумите на врага.

Можем ли ние забравим и Орлин, Васко, Брайко, Страхил, Алекси, Неофит — хилядите герои, паднали за нашата свобода. Погледнете около себе си, другари!

Павел разперва широко ръка към околните планински склонове, до които като скромни паметници стърчат геоложките сонди.

— Скоро и тук ще забучат машини, ще задимят фабрики. И тук, както по цялата наша страна, ще почнем да вадим своя хляб, от недрата на родната земя. Тази земя е напоена с кръвта на нашите герои, тя е

освободена с цената на техния живот. Тези малки дървени кулички, около които кипи тежък съзилователен труд, не са ли, другари и другарки, най-красивите паметници, които нашият народ издига за вечна слава на героите...

Зад Желю е вече заглъхнал далечният глас на Павел. Чува се само драскането на туристическите му обувки по скалите. Той се изкачва на тяхната предишна позиция, но веднага се дръпва изненадан. Зад барикадата от масивни скали, облеган на един камък, стои Петко. Близко до него, една до друга, седят Люба и Шели. Встрани от тях, в сред сивите скали, изпъква неголям букет от ярки есенни цветя.

Желю бавно пристъпва напред, но всеки гледа да избегне погледите на другите и става съвсем трудно някой да проговори пръв. И затова Желю също мълчаливо се подпира с лакет на един камък.

Всички мълчат и само чуват нечий стъпки, търкулнати надолу камънчета, леко покашляне, докато най-после се показва Ванката. Тихо, скромно, обзет от тържествено настроение, той присяда на земята.

Всички мълчат, въпреки че всеки от тях се връща в мислите си заедно с другите далече назад, когато тук беше барикада, а отсреща врагът, когато отвсякъде стреляха.

Всички трепват...

Кой стреля? С пушки, с картечници, с бомби — както някога!

Стреля почетната рота. Изстрелите отекват над коленичилиия народ по поляната и се разнасят по деретата.

Другарите разменят бегли, тревожни погледи и отново потъват в размисъл.

no money here

\$2.00